Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной | № 132 (18155) | 1989 оной июниин 8, четверг | Сэн 3 мүн.

СССР-эй Арадай депутадуудай съезд

...АДУУДАЙ ХООРОНДОХИ ХАНИ БАРИСААЕ БЭХИЖҮҮЛХЭ

...ой депутадуу-
...ин 6-да Моси-
...ин Съезднүүдэй
...дэлмэрэз үргэл-
...

...час. Түрүүлэг-
...депутат **А. В. Гор-**
...ие нэхэдээ, үг-
...нида хабаадаха-
...пат бүридхэлдэ
...гэжэ мэдэссэбэ.
...родын ба гадаа-
...гол шэглэлнүүд
...ые Съезд дээрэ
...зөөз үргэлжэлүү-
...

...**В. Дадамян** три-
...Башкирай га-
...олоhон үршаага
...ай газар нюта-
...ийдар гашуудал
...тэрэ хэлэзэ, Хэ-
...иудал гэжэ бай-
...имагтал адли тэг-
...аха дүү арадуу-
...н булэ соо үнэн
...н дулаан мэдэ-
...згэдэ түшэглэжэ.
...ые дабажа бо-
...ээ, Нагорно Ка-
...зүрхэнэй туйа-
...олон арбаад
...эм домуудтай
...згэдэ гэжэ үгэ
...

...рабахай автоно-
...н байгуулагда-
...тай, энэ нютага
...орео хүшэр бай-
...утат хөөрөө. Ху-
...ахэлгэ энэ орео
...ые үндэнөөрнь
...эл найдал түрүү-
...горно Карабахые
...ниилүүлэн нэгэдүүл-
...үгэ хэлэгшэ тэм-
...ые, минии hанам-
...эна асуудал шид-
...ингдошонхой. Өө-
...ынгөө хуби заяае
...ын үндэнөөр по-
...асуудал шидхэхэ
...дта шулала удха
...йна гэжэ тэрэ
...дабтаба.

...ео хүргөөхын түү-
...нютагуудта ажа-
...нзбтэрүүлхын түү-
...ри ябуулха гээшэ
...шанартай гэжэ
...мэдүүлээ. Тоэд по-
...ридхэбэри бэлэүү-
...най, экономико
...йна. Нагорно Ка-
...номито областьдо
...молоhон хэдэн зуу-
...н түхэриг Баку хүр-
...жэ тэрэ хэлэбэ.
...санай өөhэдөө өө-
...буби заяа тодор-
...нскэ гол ёно ма-
...айруулагдаа гэжэ
...анхарелаа хан-
...горно Карабахта
...байна хүтэлэ-
...нсо шэнжэ таарам-
...а гэжэ тэрэ мүн

...болоhон гэмтэ
...олитическэ талаарнь
...ала гэжэ тэрэ хэ-
...жэ мэдүүлбэ: энэ
...й түлөө харюусал-
...ржан арадта ашаа-
...ибди, тоэд мүнөө
...эрэгэлые үүдхэгшэ-
...ие эмхидхэгшэдэй
...үгүй байнаниие-
...

...эрюулжа, Нагорно
...армян хүн зоной
...ндалгые депутат
...шаад, Нагорно Ка-
...тономито область-
...ал тухай Съездын
...роектые дурадхаба.
...ээ засаг түрэ үгэ
...бэшэ, харин бодо-
...ууган үгэхэ гээшэ
...шэнэдхэлгын эгээл
...суудалнуудай нэгэ-
...ноо гэжэ депутат
...лов мэдүүлээ. Гэбэ-
...нютагуудай ажа-
...радай засаг захир-
...ижүүлхэ талаар мүр-
...хагдэнэгүй гэжэ тэ-
...Үнгэржэ ерэхэдээ,
...эн хуулинуудые, тэ-
...Түрэнэй предприяти-
...ие хүсэндэнь оруу-
...г захиргааниие бэ-
...ө байтагай, бүри
...А. Зарим предприя-
...ангаяа кооператив-
...туулинуудай, норма-
...удай дутуу дунда-
...орим статьянуудай ба
...и дүүрэн бэшэ бай-
...ышалжа, өөhэдэн-
...hада, хара амяа ха-
...хэдэг байна. Эдэ бү-
...шье үндэнэ барим-
...салин хүлhэ дээшэ-
...д бараанай, эдлэл
...дэй дуталгын, мүн-
...байдалые муудхаал-
...шалтагаануудай нэ-
...олоно.
...е сагай эгээл шуха-
...болохо хүн зониие

...эдээ хоодой зүйлнүүдээр, үргэн хэрэглэлэй зэ бараагаар хангаха, элдэб нютагуудта байгаалиие сахин хамгаалха асуудалнуудые шидхэлгэдэ СССР-эй Арадай депутадуудай съезд, шэнэ зерлалай Верховно Совет ехэ арга боломжонуудтай юм гэжэ үгэ хэлэгшэ саашдаа мэдүүлбэ. Бүхы орон дотор али бүхы шатада гурим журамые шангадхаха шухала гэжэ депутат тоолоно. Тиигээд байбал, эдэнэй олонхи асуудалнуудые шидхэжэ шадахабди.

Эдэ асуудалнуудые шидхэхэ hайн харгы замуудые олохын тула ооhэдынгөө арга шадабаригүй байные харуулха бэшэ, харин мүнөө үеын гол шухала зорилгонуудые амжалтатайгаар бэелүүлхэ тухай бодомжолхо ёнотойбди гэжэ депутат тэмдэглээ. Тиихэдээ бидэ туйлаhан амжалтануудhаа арсаха, манай урдын байдалые абаха танаггүйгөөр шүүмжэлжэ, гансата шидхэхэ ёногүйбди. Социализмын үзгжэлтые харуулхадаа, орёо шухала зорилгонуудые шидхэхын тула арад зоной хүсэлэл ороолдолгонуудые нэгэдүүлдэг партиин хүтэлбэрилхы үүргые буруушаажа болохогүй гэжэ тэрэ мэдүүлээ.

Манай орон доторхи нацинууд хоорондын харилсаанай ямар байнан тухай Эстониёо ерэhэн депутат **К. С. Халлик** хэлэбэ. Тэрэнэй hанамжын ёhоор, захяа заабари соогоо В. И. Ленинэй hанаагаа зобоhон ушарай ямараар бэелүүлэгдэhые манай гүрэнэй түүхэтэ хүргэлтын бүхы ябаса тодоор харуулна. Гүрэнэй-албан хойрог ябадалай социалис байгуулалтада засаг түрын зонхилон захиралгада үндэhэ яhатанай хоорондохи мүнөөнэй хёмороохи шалтагаан болоно гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ.

Гүрэн түрын хэрэгүүд үндэhэ яhанай хэрэгүүдhэ үлүү дээшэ байха ёнотой гэжэ Съезд дээрэ хэлэгдэhэн ушарые депутат буруушаахадаа, мүнөө ороноймнай ажал хэрэгүүд арадуудай ажал хэрэгүүд болоно гэжэ зааба. Холбоной федеративна байгуулалтын hэдэлгэ урагшагүйдөө гэжэ мэдэрхэ шухала гэжэ тэрэ мэдүүлээ. Нютагай засаг захиргаанай өөhэдыгөө хүтэлбэрилхэ эрхэгүй федеративна бүреhэтэй нэгэдэмэл гүрэн байгуулагдажа, эаха үзүүрэй бүхы нютагуудта түбтэ мэдэлтэй байгаа бшуу. Эгээл тиимэhээ түб руу хараха, дээрэhээ захяа заабаринуудые хүлеэхэ ушартай болодог hэмди.

Өөhэдөө өөhэдынгөө хуби заяа тодорхойлхо талаар нацинуудай эрхые hэргээхэhээ ондоо арга манайда байхагүй гэжэ үгэ хэлэгшэ тоолоно. Федерализмын Ленинэй суртал hүргалнуудта бусахын тула союзай Конституцие хубилгаха хэрэгтэй. Адли тэгшэ эрхэтэй гүрэнүүдэй удхые, холбооной түхэл шэнжые орондоо нэбтэрүүлхэ ёнотойбди. Иигаатал энэ ушер өөhэдөө өөhэдыгөө хүтэлбэрилдэг, демократическа общество тээшэ социализмын түхэл шэнжые хубилгаха арга олгохо байна.

Удаань дээрэhээ хүтэлбэрилэгдэжэ байнгүй, нютагайнгаа ажал хэрэгүүдые өөhэдөө хүгжөөхын түлөө, эрхэ сүлөөтэй арадуудай аша тушые хүгжөөхын түлөө тэмсэхэ шухала.

Нилээн удаан жэлнүүд соо манай орон дотор тохёолдоhон үндэhэ яhатанай хоорондохи хёмороо зуришэлдөөнүүдые политическэ ба демократическа аргаар шидхэхэ харгы замуудые бэдэрхые үгэ хэлэгшэ түгэсхэлдөө урялаад, бага арадуудай хэрэгүүдые эрхилдэг тускай зургааниие Национальностьнуудай Советдэ байгуулхые дурадхаба.

Манай орон дотор хэдэн арбаад бага арадууд, үндэhэ яhатан ажаhуудаг юм. Тоэд тэдэнэй аша тушые тоонгүй, ямаршье асуудалнуудые шидхэжэ шадахагүй байнабди гэжэ Эвенкийнээ ерэhэн депутат **М. И. Монго** хэлээ. Бүхы нацинуудта, арад үндэhэтэндэ экономическа эрхэнүүдые, үргэн ехэ политическэ сүлөөнүүдые олгохо гээшэ демократиие үргэдхэлгын гол хубинь болоно.

Манай орон дотор үндэhэ яhатанай хоорондохи харилсаанууд орёо хурса боложо байна гэжэ үгэ хэлэгшэ хөөрөөгөө үргэлжэлүүлбэ. Энэ асуудалые үргэлжэ дээрэнь шидхэхэ шухала. Зарим нютагуудые экономическа ба социальна талаарнь адли тэгшэ бэшээр хүгжөөhэнhөө, байгаали сахин хамгаалгые буруу hүргэhэнhөө, демографическа оршон байдалай хурсадаhанhаа нимэ хангалтагүй үйлэ хэрэгүүд тохёолдоно. Эдэ үргэн ехэ нютагуудта промышленностиин хурдан түргэн хүгжэлтэ тэндэхи үндhэн арад зоной ажабайдалай ёно заншалда зүришэнэн байна бшуу.

Бага арадуудай хүгжэлтэдэ туйлаhан амжалтануудаараа удаан саг соо омогорходог байгаабди гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ. Гэбэшье ниитын байгуулалтада хэдэн зуун жэлые алгасан гарахадаа, холын хойто нютагуудай үндэhэн зон социальна хүгжэлтэдөө хэдэн арбаад жэлээр гээгдэhэн байна. Ороной зүүн-хойто захада ажаhуудаг тон үсөөхэн хүн зонтой арад үндэhэтэд мүнөө манай орон дотор эгээл гээгдэнги тулюур байдалда оронхой. СССР-эй бүхы газар дайдын 53 процентые эзэлдэг тэдэнэй ажаhуудаг нютагууд түүхэй эдүүдээр хүгжэнги нютагуудые хангалгын газар болгогдошонхой. Эрдэмтэдэй буруушаагаашье hаань, энэ үргэн ехэ газар нютагые дээрмэдэн ашаглалга үргэлжэлүүлэгдhээр, ой модон, гол мүрэнүүд, нуур сөөрэмүүд, бэлшээринүүд үгы хэгдэнэ. Албан зургаануудай зонхилон захиралга энэ талаар ехэ гэмшэмэтэй юм гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ.

Эзэн буса, hали-були ябадалай түлөө харюусалгатай байха тухай Хуули, мүн Үндэhэн газар нютагаа ашаглаха талаар hуурин зоной эрхэнүүдые хамгаалха тухай Хуули баталан абахые депутат дурадхаа. Хуули гаргалгын ба хиналтын эрхэнүүдтэй хойто зүгэй арад үндэhэтэдэй, национальна бүлэгүүдэй хэрэгүүдые шидхэдэг саг үргэлжэн комиссние Национальностьнуудай Советдэ байгуулха, бага арад үндэhэтэдтэ туhаламжа үзүүлхэ тусхай комитедые РСФСР-эй правительствада hэргээхэ шухала гэжэ тэрэ хэлэбэ. Автономито эмхидэлнүүдэй гүрэнэй-хуулин эрхэ, уялга дээшэлүүлхэ, тэдэнэй тоое олошоруулхэ, хуули баталан абаха үүсхэл гаргаха эрхэ тэдэнэртэ олгохо шухала гэжэ дурадхагдаа. РСФСР-эй Верховно Советэ хоёр палата — республикын Совет болон Национальностьнуудай Советые байгуулхые тэрэ мүн лэ дурадхаба.

Депутат **Н. А. Касьян** үгэ хэлэхэдээ, Съездые хүндэлхые, соёл болбосоролоо дээшэлүүлхые, тиигэжэ тэрэнэй хүдэлмэриин ашаг үрэ арьбадхахые уряалhан байгаа. Хубилган шэнэдхэлгын хэрэг демократиие үргэдхэхэ арга олгоо. Тиимэhээ үндэр трибуные ёhын тэдыдэ бэшэ, харин hанал бодолоо гүнэзгыгөөр мэдүүлхын тула хэрэглэхэ шухала гэжэ тэрэ хэлээ.

Ороноо хүндэ хүшэр байдалhаа гаргахын тула нэн түрүүн ехэ юумэ хэхэ ёнотойбди гэжэ үгэ хэлэгшэ хөөрөөгөө үргэлжэлүүлээ. Иимэ хойшолуулашагүй шухала зорилгонуудай нэгэн тухай депутат хэлэхэдээ, мануальна терапиин түбые барихха тухай асуудалые дары түргөөр шидхэлгэдэ анхаралаа хандуулха ёнотойбди гэжэ тэмдэглээ. Тэрэнэй шухала хэрэггэй байhаниинь эли. Миний туhаламжа үзүүлhэн олохон хүнүүд мүнөө энэ зал соо hуурна гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ. Олон мянган хүндэ иимэ туhа хүргэхэ хэрэггэй. Стационартай, поликлиникэтэй, столовотой иимэ түбые барилгада СССР-эй Министрнүүдэй Совет, СССР-эй Госплан, СССР-эй Элүүрые хамгаалгын министерство бодото туhаламжа үзүүлхэ аабза гэжэ этигэн найданаб.

Тэрэнэй hанамжын ёhсор, зарим үгэ хэлэгшэд манай ажабайдалда ушаржа байhан дутуу дунданууды, муу юумэ харуулхын тула Съездын трибуные хэрэглэнэ гэжэ депутат тэмдэглэбэ. Миний hанахада, иимэ хараа бодол таарамжагүй байна.

Хүдөө нютагые хүгжөөлгын асуудалнуудта депутат анхаралаа ехээр хандуулаа. Тусхайлбал, гүнэзгыгөөр бодомжологдоогүй, түргэн-түүхэй проектнүүдые, документнүүдые зохёон абалгада хабаададаг хүнүүд хүтэлбэрилхы тушаалаа саг зуураар орхижо, хүдөө нютагуудта хүдэлөө, ажаhуугаа hаань, hайн байгаа гэжэ тэрэ онсолон заеба. Тиигээд лэ хуулинуудые зохёон бэлдэжэ байхадань болохо hэн.

Н. И. Рыжковые СССР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшээр hунгаха гээд үгэ хэлэгшэ депутадуудта дурадхаа.

Түбшэн даруугаар, али бүхы юумэ тэнсүүрилэн шүүжэ хөөрэлдэхые тэрэ үгынгөө түгэсхэлдэ депутадуудые уряалба. Энэ хадаа хүнэй элүүр энхэ байлгада туhалха байна. Хубилган шэнэдхэлгэ соёл болбосоролтойгоор бөелүүлэгдэхэ ёнотой гэжэ депутат хэлээ.

Депутат **Т. А. Миннуллин** үгэ хэлэхэдээ, Татарай АССР-эй түлөөлhэн арадай депутадуудай үмэнэhөө хүршэ Башкирай АССР-эй газар дээрэ болоhон түйлай ехэ аюул усалhаа хохидогшодто, наhа барагшадай бүлэнэртэ гүнэзгы шаналал гашуудалаа мэдүүлжэ байнаная элирхэйлбэ.

Саашдаа тэрэ ажал ябуулгынгаа түлөө депутадай харюусалгые дээшэлүүлгэдэ гол анхаралаа хандуулаа. hунгалтын урда тээхи уулэалгануудай үедэ үсөөн бэшэ найдуулгануд, захяануд ороо. Тиин мүнөө тэдэнние бэелүүлхэ хэрэгтэй. Хүдөө нютагуудта ажаhуугшад hунгагшадаймнай олонхинь болоно гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ. Хүдөөдэ ажаhуугшад городой зонhоо тэсэбэритэй ха юм даа. Тэд бага, ехэшье асуудалнууд захагүй олон. Фронт дээрэ солдадуудай байлдаанда ороходонь, тэдэнэрhээ хаана ажалладагбши гэжэ асуудагүй hэн. Харин мүнөө юунэшьеб колхозниигуудта бусадтай адли пенси үгтэнэгүй. Энэ бэшэгтэ харюу абахые олон миллион пенсионериүүд хүлеэнэ.

Автономито республикада социальна ба экологическа бусад асуудалнуудай хангалтагүйгөөр шидхэгдэжэ байнан тухай депутат hанаагаа зобоhонёор хэлэбэ. Жэшээнь, эрдэмтэдэй буруушаажа байгаашье hаань, Кама мүрэн дээрэхи олон хүн зонтой промышленна районой түбтэ атомна электростанци барижа захаланхай. Энэхээр олонитын hанаагаа зобожо байhанhаа уламжалан эмхидхэгдэн байгуулагдаhан экспертиз комисси мүнөө дээрээ ажал хэрэгээ бэелүүлхэзэ шамданагүй.

Удаань үгэ хэлэгшэ нацинууд хоорондын харилсаанай асуудал тухай дэлгэрэнгыгээр тогтобо. Хүүгэдэй саадта арадуудай хани барисаан тухай болодог зүрхэ сэдьхэл уяруулма хөөрэлдөөн манай үе саггта тад hөөргэ байдалтай ушарна гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Ленинскэ национальна политика бэелүүлгын асуудалда хуушанай ёно баримталhанhаа уламжалан, хангалтагүй үйлэ хэрэгүүд болоно. Национальна республикануудай адли тэгшэ эрхые сахидаггүй байлга энэнэй гол ушар шалтагаануудай нэгэнинь болоно гэжэ депутат тоолобо. Тэрэнэй hанамжын ёhоор, СССР-эй Конституцин зарим статьянуудай таарахагүй байhан ушарта тэрэ анхаралаа хандуулаа. Тэдэниие союзна болон автономито гэжэ илгангүй, бүхы национальна республикануудай эрхэ, үялгые тааралдуулан жэгдэлхые тэрэ уряалба.

Хэрбээ Съездын хүдэлмэрие анхаралтайгаар хараха болоо hаа, тэрэ манай общество дотор боложо байhан демократическа шэнэдхэлгын, революционно хубилгалгын бүхы хэрэгүүдые харуулжа байна гэжэ депутат **А. И. Селезнев** мэдүүлбэ. Доройтон уналгаhаа обществоёо гаргажа байhанайнь түлөө арад зон партидаа, тэрэнэй Центральна Комитедтэ этигэл найдалаа мэдүүлнэ гэжэ hунгагшадтай олон тоото уулэалгануд элирхэйлэн харуулба. Гэхэтэй хамта гаргаhан алдуу эндүүнүүдэйнь, дутуу дундануудайнь түлөө партийна комитедүүдтэ, тодорхой хүдэлмэрилэгшэдтэ гүнэзгы үндэhэ баримтатай, эрид шанга зрилтэнүүд табигдана. Партиин доторхи байдалай арюудхагдажа байhыень хүнүүд харана. Партийна хүдэлмэрилэгшэдэй нэрэ хүндые унагааха гэhэн hэдэлгэнүүдые үгэ хэлэгшэ буруушааба.

Үгэ хэлэгшэ аграрна асуудал тухай дэлгэрэнгыгээр тогтоходоо, энэ хадаа ажахын бэшэ, харин политическэ асуудал болоно гэжэ тэмдэглээ. Газар тухай, хүнүүд тухай хоёр асуудалнууд гол hуури эзэлнэ. Хүдөө нютагай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ партиин, гүрэнэй, бүхы арадай хараа шугамые үндhөөрнь хубилган шэнэдхэнгүй, урьhаламжын политикые залан сэхээр хубилгангүй, тэрэниие хүдөө нютагуудай хүн зоной ажалай, ажаhуудалай, социальна, соёлой, оюун ухаан бодолой эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ дүтэлүүлэнгүй, эдэ хоолой асуудалые шидхэжэ шадахагүй байнабди.

Хүдөө нютагай социальна байдалые үргэлжэ дээрэнь эрид хубилган шэнэдхэхэ хэмжээнүүдые бэелүүлхэ хэрэгтэй гэжэ депутат тоолоно. Нэн түрүүн хүдөө нютагуудай асуудалнуудай илангаяа орёо хурсаар тавигдажа байhан Россида энэмнай сахэ хабаатай байна. Курска область дотор тохёолдожо байhан зарим баримта мэдээнүүдые үгэ хэлэгшэ дурдаба. Эндэ хүдөө нютагай хүн зоной тоо эрид хорожо байна. Олон hуурин тосхонууд үндэhөөрөө hалгаагдаа. Хүдөөгэй хүн зоной наhан дээшэлээ. Ажал хэхэ арганай хүнүүд пенсионернүүдhээ үсөөрөө. Үхибүүдэй тоо үсөоржэ байна. Хүн зоной hуудал байдалые хангалгада, ажалай эрхэ байдалые hайжаруулгада хабаатай асуудалнуудые унжагайржа байнгүй шидхэхэ шухала. Таряашадые пенсеэр хангалгада хабаатай асуудалнууд hанаа зобооно гэжэ Съезд дээрэ тон зубоор хэлэгдээ гээд үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ. Пенсеэр хангаха тухай шэнэ хуули энэ жэлдэ зохёожо, Съездын зубшэн хэлсэлгэдэ табихые тэрэ дурадхаба.

Ажахы эрхилэгын бодомжые шэнээр хаража үзэе гээд үгэ хэлэгшэ дурадхаhан байна. Газар тухай Хуули бэлдэжэ, баталан абаха шухала. Газар элдүүрилгын эрдэм ухаанда үндэhэлhэн нютагай бодомжонуудые зохёолгодо оронойнгоо түрүү хүсэнүүдые элсүүлэн хабаадуулха.

Съездын президиумэй даалгабаряар түрүүлэгшээр hуургша КНР-тэхи үйлэ хэрэгүүд тухай мэдүүлгын проектые сонохон уншаба.

Олонхиин дуугаар Съезд энэ мэдүүлгые баталан абаа.

Хүршэ Хитадта үршаага үйлэ хэрэгүүд болобо гэжэ документ соо хэлэгдэнэ. Совет хүнүүд эдэ бүгэдэн тухай саг соогоо үргэнөөр дуулаhан байгаа. Илангаяа hүүлэй үдэрнүүдтэ оршон байдал орёо түгшүүрилтэй болоо hэн.

Хитадай олониитэдэ мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн тараадаг хэрэгсэлнүүдэй мэдээсэнэй ёhоор, КНР-эй нинслэл — Пекин хотодо залуушуулай олоной хабаадалгатай үймөө бүhалгаануудта хабаадагшадай 1 олон сэрэгүүдэй хоорондохи хёмороо зуришэлдөөнүүдтэ буу эзбсэг хэрэглэгдэhэн байгаа. Алуулhаншье хүнүүд бии.

Тоэд мүнөө гүнэзгыгөөр бодомжологдоогүй, яаралтай тобшололнуудые, мэдүүлгэнүүдые хэхэ саг бэшэ. Заримдаа сэдьхэл бодолой яаха ергагүй ехээр хүмэрин хүлгөөшье hаань, тэсэбэритэй байжа, юрэнхыдөө общественые нилүүлэн нэгэдүүлхэ аргатай политическэ шиидхэбэринүүдые бэдэржэ олохо шухала.

Мүнөө Хитадта боложо байhан хэрэгүүд энэ ороной дотоодын хэрэг юм ааб даа. Эндэ хажуу талаhа хашалта баалалтануудые хэхэ hэдэлгэ гаргажа болохогүй. Иимэ hэдэлгэнүүд оршон байдалые түни түбшэн болгодоггүй гээшэ. Гүнэзгы ухаан бодол, ушар ёhо ойлголго, тэнсүүритэй hайнаар хандалга илажа, агууехэ хитад арадай нэрэ түрэдэ хүрэмэ ардахо аабза гэжэ найданабди гээд саашдаа мэдүүлгэ соо хэлэгдэнэ.

Түүхынгээ энэ уршагта хуудаhые шадаал hаа дары түргөөр hэхэжэ, экономическа ба политическэ хубилалтануудай замаар хүсэн түгэс, амгалан тайбан, эрхэ сүлөөтэ социалис Хитадые — хүршэнэрэйнгөө, бүхы хүн түрэлтэнэй нэрэ хүндэдэ, талархал hайшаалда хүртэмэ агууехэ орониие байгуулгын замаар урагшаа дабшахыень хани барисаата хитад арадта үнэн зүрхэнhөө хүсэнэбди.

Июниин 6-да бүхы оромнай, бүхы дэлхэй А. С. Пушкинай түрэhөөр 190 жэлэй ойе тэмдэглэбэ гэжэ депутат **Д. Н. Кугультинов** үгээ эхилээ. Агуу-ехэ ород арадай, олон үндэhэ яhатанай өөрынгөө гүрэн анха түрүүн байгуулhан арадай бүхы hайн hайхан юумые тэрэ өөртөө шэнгээhэн байгаа гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолон заеба. Россидахи нацинууд хоорондын харилсаануудай дүй дүршэлэй, дэлхэй дээрэхи нэгэшье арадта байгаагүй онсо шухаг дүй дүршэлэй Сталинай үе сагта усадхагдаhениинь харамтай.

Манай гүрэнэй түүхын зарим үйлэ хэрэгүүд дээрэ богонёор тогтоходоо, бүхы арадуудта Росси Эхэ, Эсэгэ орониинь байгаа гэжэ депутат онсолон заеба. Үгэ хэлэгшэ орон дэторхи нацинууд хоорондын мүнөөнэй харилсаануд тухай хэлээ. Үсөөн үнтэй арадуудэй үндэhэтэд тухай хэлэхэдээ, Крымэй татарнуудай, Поволжиин республикын немецүүдэй, месхетинец-турканудай, үнэй хада түрэл дайдаhаа сүлэгдhэн бусад арадуудай хуби заяанда тэрэ эндэ байhан хүнүүдэй анхаралые хандуулаа. Тэрэнэй hанамжаар, совет ороондо «хоёрдохи сортын» арадууд байха зэргэгүй. Крымэй татарнуудай, Поволжиин немецүүдэй республикын автономие hэргээхэ хэрэгтэй гэжэ депутат дурадхаба.

Сталинай үедэ үзэгдhэн юумые нэгэшье арадай хэзээдэшье үзэхэгүйн тула арадуудай эрхэ тухай хуули Съезд дээрэ баталан абаха дурадхал тэрэ оруулаа.

Үгынгөө түгэсхэлдэ депутат спидэй асуудалнууд, энэ аймшаттай үбшэнтэй — «ХХ зуун жэлэй тахалтай» ябуулагдадаг тэмсэлдэ бии байhан дутуу дунданууд дээрэ тогтоhон байгаа.

Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүд хубилган шэнэдхэхэ талаар партиин хараа шугамые сум дэмжэдэг гэжэ депутат **А. Д. Лизичев** онсолон заеба. hүүлэй жэлнүүдтэ ороноо хамгаалха шэнэ доктрина зохёогдожо баталагдан абтаа, оронсо хамгаалхадал хэрэгтэй хүсэ шадалтай байха гол ёhон хэрэглэгдэжэ эхилээ. Энэмнай хадаа оборонно политикын талаар политическэ шэнэ бодомжын, партиин, тэрэнэй Центральна Комитедэй ба ЦК-гай Политбюрогой зүгhөө Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые найдамтайгаар ба саг үргэлжэ хүтэлбэрилгын үрэ дүн болоно.

Үгэ хэлэгшэ сэрэгэй хубилган шэнэдхэлгын асуудалнууд дээрэ тодорхойгоор тогтоходоо, бүхы энэ хүдэлмэри хуулиин үндэhөөр ябуулагдана гэжэ тэмдэглэбэ. Оборонын ба

(Эхин. Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

Москва, СССР-эй Арадай депутадуудай съезд. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: СССР-эй арадай депутадууд эхэнэрнүүд суглаа үнгэргэжэ байна.
ТАСС-ай фотохроника.

КООПЕРАТИВУУД СААШАДАА ХҮГЖЭГ ЛЭ!

Эд зөөри эдлэлгын олон ондоо түхэл янзанууд зэргэ хүгжэхэ эрхэтэй гээд партиин XXVII съезд дээрэ онсо хэлэгдэжэ, Бүхсоюзна партийна XIX конференци дээрэ улам эли болгогдон тодорхойлогдоод, КПСС-эй ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй олон шиидхэбэринүүд соо бүри батадхагдаhан байха юм. Тус хэрэгэй гүнзэгырхэ бүринь энэ талаар социализмын нөөсэ арга боломжонуудынь улам үргэнөөр хэрэглэгдэхэ юм гээд эүб лэ хэлэгдэнэ гэжэ hанахаар.

Нэн түрүүн, В. И. Ленинэй заабариин ёhоор кооперативна хүдэлөө хүгжөөхэ шухала гээд заагдана. Тиигэжэ «СССР-тэхи Кооперацы тухай» Хуули баталагдажа, энэ хэрэг хүгжөөхэ талаар бодото хэмжээнүүд абтажа эхилээ бэлэй. Тиигэжэ 1988 оной июлиин нэгэнhээ хойшо үнгэрhэн саг соо кооперативуудай тоо хэдэн дахин олошороо, гаргаhан продукциинь, үзүүлhэн хангалгынь хэмжээн эрид дээшэлээ.

Мүнөө үедэ манай Буряад орондо дүн хамтадаа 350 гаран кооператив бии болгогдохой гээд тоологдоно. Эгээл олон кооператив Улаан-Удэ хотодо хүдэлжэ байна. Мүнөө 120 гаран болохой юм. Хойто-Байгалай, Хяагтын, Сэлэнгын, Баяктын, Кабанскын районуудта кооперативууд яhала олоор бии болгогдохой. Харин бусад хүдөө нютагуудта арба-арбаад кооператив бии болгогдохой гээд тоологдоно гээшэ.

Мүнөө эмхидхэгдээд байhан кооперативууд барилгын, ниитын эдеэ хоолой, зоной эрилтэ хэрэглэмжэ хангалгын эмхинүүдтэ гол түлэб ажаллана. Эдээhээ гадна медицинскэ, спортивно-элүүржүүлгын, уран hайханай-шэмэглэлгын болон мал, шубуу үсхэбэрилгын, загаhа олзоборилгын, үсхэбэрилгын, сэсэгүүдые, овощ үргуулгын талаар хүдэлмэри ябуулдаг кооперативууд баhал бии юм.

Мүн ондоошье шэглэлээр хангалга хэдэг, продукци гаргадаг кооперативууд бии. Жэшээлхэдэ, барилгашадта проектно-шэнжэлэлгын талаар хангалга үзүүлдэг «Проект», «Зодчий», эрдэмтэдтэ туhаалдаг «Архивкст», коммунальна хангалга хэдэг «Витраж», «Посредник» гэжэ кооперативууд олоной дунда мэдэзэжэ бслонхой юм. Гадна хоёрдохиёо хэрэглэгдэхэ эд суглуулдаг, болбосоруулдаг «Монолит», (Улаан-Удэ), «Даван» (Хойто-Байгал), «Прогресс» (Сэлэнгэ) гэжэ кооперативууд хүдэлжэ байдаг.

Кооперативууд шанарайнгаа, бүридэлэйнгөө талаар баhал элдэб ондоо юм. Нилээн олон зониие, хоёр, гурбан хүниие нэгэдүүлhэн кооперативууд бии гээшэ. Жэшээ болгон дурдахэда, Улаан-Удын «Загорск» (Минстройматериалы) 300 гаран, Сэлэнгын «Теплоэнергетик» (Минэнерго) 200, «Шахтёр» (СССР-эй Минуглепром) 70, Ахын барилгын «Аха» (РСФСР-эй Госагропром) 140 хүниие нэгэдүүлдэг байха юм. Харин радио-телеаппаратура заhабарилдаг «Электрон» гэжэ кооперативай коллективэй бүридэлдэ 10 хүн ородог байна. Избёосхо үйлэдбэрилдэг Хэжэнгын кооперативта баhал арбаад хүн хүдэлнэ. Яруухын «Озёрный» кооперативта 4, Хоринн «Удэ» кооперативта 5, Прибайкалиин районой «Баяр» кооперативта ородоол 3 хүн ажаллана.

Кооперативууд яhала горитой хэмжээнэй продукци гаргаа, хангалга хэг. 1987 оной июлиин нэгэндэ 155 хүниие нэгэдүүлhэн 41 кооперативай 240 мянган түхэригэй ажал жэлэй эхинhээ хээд байгаа hаань, 1988 оной июниин нэгэндэ 1720 хүнтэй 257 кооператив жэлэй эхинhээ хойшо 773,4 мянган түхэригэй ажал хээд байhан байна. Харин 1988 оной октябриин нэгэн болотор кооперативуудай тоо 343, зонойнь тоо 2028 болотороо үргажа, 1 мяллион 885,6 мянган түхэригэй ажал хэгдэhэн байгаа hэн.

Эгээл горитой ажал барилгыч кооперативууд дүүргэнэ гээд тэмдэглэхэ шухала. Жэшээлхэдэ, дээрэ дурдагдаhан «Загорск» гэжэ кооператив 1988 оной турша соо 669.8 мянган, Хяагтын «Барилгашан» гэжэ кооператив 206, Бэшүүрэй районой иимэл нэрэтэй кооператив 294,2 мянган түхэригэй ажал хэhэн байна.

Зоной захилаар гэр байра заhабарилдаг «Сибиряк» (Улаан-Удэ) гэжэ кооператив айхабтар ехэ хүдэлмэри хэhэн байна. Энэ коллективэй олзо оршонь нёдондо 292,2 мянган түхэриг болоо hэн. Харин Новокижингинскын заhабарилга-барилгын кооператив нёдондо 140 мянган түхэриг олзотой гараа. Спортивно-элүүржүүлгын «Медик» гэжэ кооператив Улаан-Удэ хотын ажалшадай дунда мэдэзэжэ болонхой, зониие хангаха талаар ехэ хүдэлмэри ябуулна. Тус коллективэй 36 гэшүүд 1988 оной турша соо 150 мянган түхэригэй олзо оршо абаhан байха юм.

Трикотаж зүйлнүүдые оёдог ба нэхэдэг, ажаhуудалай хэрэглэмжэн машинануудые болон приборнуудые заhабарилдаг, холодильнигуудые заhабарилдаг ородоо нэгэ-нэгэ кооператив мүнөө үедэ хүдэлнэ. Гадна транспортна хэрэгсэлнүүдые заhабарилдаг кооперативуудые бүри ологоруулха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ Улаан-Удэдэ болон Баунтада ородоо 4 нимэ кооператив хүдэлнэ ха юм. Харин фото-зурагуудые хэдэг, медицинын талаар хангадаг дүрбэ-дүрбэн лэ кооператив бии болонхой.

Энээнhээ уламжалан хэлэхэдэ, хүдөө ажахын үйлэдбэридэ кооперативуудай үсөөн байhаниинь гайхал түрүүлнэ. Мал болон шубуу шахан үсхэбэрилхэ «Гребешок» (Эдэ), «Золотой телёнок» (Хойто-Байгал) гэжэ кооперативууд лэ ажал ябуулгаяа hаяшаг эхилээ гээд зааха байнабди.

Энээнhээ гадна зарим кооперативуудай гэшүүд элдэб юумэнэй хомор байhаниие hамбаашалжа, хэмhээ үлүү ехэ үнэ сэнтэй продукци гаргажа, бүхы олзо оршоёо абадаг байха юм. Эдэ бүгэдэ зоной дурыень гутаана, элдэб hанал бодол түрүүлнэ, кооперативна хүдэлөөнэй нэрэ хүндыень бууруулна.

Кооперативуудые хэрэгтэй соонь материальна болон техническэ талаhаань хангалгын асуудалнууд айхабтар орёо байhан зандаа. Мүнөө энэ зорилго эгээл шухала хэрэг болоод байна гэбэл багаханшье алдуу гарахагүй. Тиимэhээ нютагай хоёрдохиёо хэрэглэгдэмээр материалнуудые, түүхэй эд болон үйлэдбэриин элдэб үлэгдэлнүүдые хэрэглэхэ талаар бата шэглэл кооперативуд баримталан шэлэхэ эрэгтэй гээд hанагдана. Гадна кооперативуд өөhэдөөшье түүхэй эд болон материалнуудые, элдэб зүйлнүүдые үйлэдбэр

СССР-эй Арадай депутадуудай съезд

АРАДУУДАЙ ХООРОНДОХИ ХАНИ БАРИСААЕ БЭХИЖҮҮЛХЭ

[Түгэсхэл. Эхнинь 1-дэхи нюурта].

аюулгүй байдалай асуудалнуудые шиидхэхэ талаар байгуулагдажа байһан комитет, ороноо хамгаалхэ тухай СССР-эй Хуулиие баталан абалга Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые хубилган шэнэдхэлгын үндэһэ һуурие бури бэхижүүлхэ гэжэ этигэжэ байһанаа тэрэ элирхэйлээ.

Арми ба флот дээрэхи бүхы хүдэлмэриие нарижуулан һайжаруулха асуудалнуудые дайрахадаа, кадрнуудай хүдэлмэриин онол арганиуудай болон түхэл янзануудай, тэдэнние шэлэн табилгын партийна гол ёһонуудые батадхалга тэдэнэй дундаһаа эгээл шухалань болоно гэжэ депутат хэлэбэ. КПСС-эй ЦК-гай болон хубилган шэнэдхэлгын эрилтэнүүдтэ хүрэхөөр Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй журам үндэһөөрнь һайжаруулга туйлагдаагүй гэжэ тэрэ мэдэрээ, тэрэнние бэхижүүлгэдэ шэглүүлэгдэнэн хэдэн дурадхалнуудые оруулаа. Армиин ба тэрэнэй ветерануудай хүндые бууруулха, арад зоной үмэнэ Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй нэрые хухалха гэжэ оролдодог «агитаторнууд» ороной зарим районуудта бии болоо гэжэ үгэ хэлэгшэ һанаа зобонгёор хэлэбэ. Зарим нютагуудта иимэ ябуулгануудта партийна зүб сэгнэлтэ заримдаа үгтэнэгүй. Оронойнгоо, армиин ниитэ нэгэн байхын, совет социалис обществын эмхидэн нягтархын түлөө бидэ оролдодогбди. Ороной Зэбсэгтэ Хүсэнүүд дэлхэй дээрэ стратегическэ тогтонижонги байдал хангаха ба Совет гүрэнэй аюулгүй байдал лаб хангаха үялгатай.

СССР-эй Науканнуудай академиин Уралай отделениин Философиин ба эрхын институдай директор-депутат **С. С. Алексеев** хуулиин асуудалнуудтухай зарим бодомжонуудаа хубаалдаба. Хуули ёһото гүрэнэй хэмжээндэ хэрюусахаар түрүү, түгэс, дээдэ зэргын хуулиин гурим байгуулха хэрэгтэй гэжэ үгэ хэлэгшэ өнхөөлөө хандуулба. Тэрэнэй һанамжын ёһоор, тиигэхын тулада шалгажа үзэгдэнэн хуулиин политика ба хүүлиин тодо, нарин хараа шугам хэрэгтэй.

Депутат бүхы хуулинуудай шухала байһые тэмдэглээд, гол хуулинуудые зүбөөр, үндэһэ баримтатайгаар тодорхойлхо шухала гэжэ тэмдэглэбэ. Энээнтэй дашарамдуулан, депутадай эрхэ, уялга, регламент, референдум тухай Верховно Советэй һаяын сесси дээрэ дары баталан абтаха эзэргэтэй хуулиин хэмжээнүүд, мүн тэрэшэлэн бүһалгаанууд, нэгэдэлнүүд тухай хуулинууд тушаа тэрэ зааг-гаа. Тиихэдээ, депутадай хэлэһэнэй ёһоор, олоннитын ба арад зоной зүгһөө дэмжэгдээгүй нормативна документнүүдые болюулха хэрэгтэй.

Манай эрхэ сулөөтэ гүрэнэй оршон байлгые батадхаһан, хүн бүхэнэй эрхэ сулөөтэйгөөр, аюулгүйгөөражаһуулгые батадхаһан түрүүшын ёһотой юридическэ Конституци байгуулха гээшэ тон шухала. Иимэ Конституциие бэлдэхэ үедэ политическэ реформо гүнэзгырүүлхэ талаар саашанхи хэмжэнүүд бэлүүлэгдэхэ эзэргэтэй. Экономикые ашаг үрэтэй ба һайн болгохын тула ажахын системын талаар хуулинуудые бэлдэхэ гээшэ эгээл шухала зорилгонуудай нэгэниинь мүн гэжэ депутат хэлэбэ. Энэниие бэелүүлбэл, захиран зонхилхө гуримда гол сохилто хэгдэхэ гэжэ депутат тоолоно.

Хубилган шэнэдхэлгын ба демократиин хүби заяан тухай хэлэхэдээ, обществын арюун зүб ябадалай асуудал дээрэ депутат **В. Г. Распутин** тодорхойгоор тогтобо. Съездэ хабаадагшад Конституциде олон тоото заһабариниудые оруулхые дурадхаха зуураа, «арадай сэдьхэл бодолой, нэрэ хүндын, соёлой ба оюун ухаанай шэнжэ шанарай» үмэнэ үшөө юушье дурадхаагүй гэжэ тэрэ халаглаа. Үгэ хэлэгшын һанамжын ёһоор, экран, радио ба **хэблэл секс, хүсэ хэрэглэлгые** данехээр харуулна. Үнэндөө арюун зүб ябадалда эсэргүү тэмсэл ябуулагдана. Хүүгэдэй сексуальна энциклопедиие зуреглан харуулдаг долоон хоногтоо нэгэ дахин гарадаг «Семья» журнал тушаа депутат шүүмжэлхы ажаглалтануудые хэлээ. Тэрэнние харахада, ехэшье хүнүүдтэ аягүй болоно гээ. Олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй, илангаяа залуушуулай хэблэлнүүд болон программануудай хамаагүй байлгын, зоргоороо ошолгын эсэстэ орон дотор гэмтэ ябадал олошорно гэжэ үгэ хэлэгшэ хэлэбэ. Арюун зүб ябадалые хамгаалһан, харата ябадал ба хүсэ хэрэглэлгые идхалгые хориһон хуули мүнөөдэр хэрэгтэй гэжэ тэрэ онсолон зааба.

Хэлэһэн үгынгөө горитой хубиие уран зохёолшо нацинүүд хоорондын харилсаануудта зорюулһан байна. Мүнөөнэйхи шэнги иимэ ехэ туршалгануудта ба доһолгоонуудта гүрэнэймнай бата бэхи байлга дайнай жэлнүүдһээ хойшо үшөө нэгэшье ороогүй гэжэ хэлэбэ. Депутадай хэлээшээр, Россин хүн зон манай ороной бүхы арадуудай асуудалнууд болон үндэһэн мэдэрэлнүүдтэ хүндэтэйгөөр хандадаг, ойлгодог. Теэд бидэнииешье ойлгодог байг лэ гэжэ хүсэнэбди. Ородуудай үндэһэ яһа баримталха ябадал ба бардам зан гэдэгинь ороной бусед арадуудай үндэһэн мэдэрэлые һүжэрөөхэ гэдэг хүнүүдэй һанаанһаа абаһан зүйл мүн.

Манай оронтой хахасаха арга тэдэнэртэ олгохоор Конституцида парламентска аргаар заһабари оруулха гэжэ Прибалтикын депутадуудай эдэбхитэйгээр ородожо байһаниинь Съезд дээрэ эли байна гэжэ үгэ хэлэгшэ үргэлжэлүүлбэ. Бүхы муу юумэн эзмэтэй гээд гэмнэжэ байхадань, магад, Росси Союзай бүридэлһөө гараха байгаа юм гү гэжэ депутат бодомжолно. Иигэбэл мүнөөнэй ба ерээдүйн олохон асуудалнууд шиидхэгдэжэ магадгүй байгаа гү? Теэд Россида байгаалиин нөөсэнүүдшье, хүнүүдшье бии ха юм. Советскэ Союзда ородуудай үзэл баримталха ябадалые һүжэрөөхэ һэдэлгэнүүдые шүүмжэлээд, бусад республикануудта ушарһан гай тодхорнуудта «Росси бэшэ, харин монгол дарлалтаһаа бүри аймшаггай, Россие хоһолһон захиргаанай-промышленна машинын дарлалта» эзмэтэй гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолон зааба. Сугтаа ажаһууха гү, али үгы гү гэһэн асуудал шиидхэхэдээ, бээ дээрэлхүүгээр абажа болохогүй гэжэ депутат тоолоно. Хамтынгаа хүсөөр хэрэг байдалаа һайжаруулаа һаа, дээрэ, харин тиигэхын тулада бүхы арга боломжонууд бии.

Саашань үгэ хэлэгшэ партиин нэрэ хүндэ тухай асуудалые дайраба. Һунгалтын урдахи кампаниин үедэ зарим кандидадууд партийна биледһээ ерсажа, партида хандасыень муудуулха, һунгагшадта һайшаагдаха гэжэ ородоһон байна. Хомхой хобдог элдэб хүнүүд партида олоор ороно гэжэ ажаглаха зуураа, тэрэ өөрөө партида зорюута ороогүй юм. Урдань партида ороходо туһатай байгаа, тиимэһээ тэрэ өөрынгөө нэрэ хүндые алдаа гэжэ хэлэбэ. Мүнөө партида байха гээшэ туһагүй, аюултай болоо. Тиин иимэ байдалда ороод байхадань, тэрэниие орхихо гээшэ аша туһыень харахан ябадал бэшэ.

Байгаали хамгаалха асуудалнуудые дайрахадаа, атомна электростанциннуудай асуудалнуудаар ороной түрүүшын референдум үнгэргэхые үгэ хэлэгшэ дурадхаба.

Манай хамтын гэртэ — Советскэ Союзда тохёолдоһон байдалаар һанаагаа зобожо байһан тухайгаа депутат **В. И. Яровой** хэлээ. Амяараа национальна гүрэнүүд болон, эбэ таһарха ябадалһаа тэрэниие аршалха шухала гэжэ уряалаа. Ушар байдалые һүжэрөөнэ бэшэ гүб, иимэ аюул бии гээшэ гү гэжэ намһаа һурахедаа болохо гээд Эстониин түлөөлэгшэ асууба. Ороной политическэ барометр дээрэхи дарасын ямар түргэөөр унажа байһыень хараябди гэжэ тэрэ дурадхаба. Шахардуу шанга байдалтай шэнэ шэнэ нютагууд бии болоно. Гүрэнэй байгуулалтые шэнээр хараха эрид шууд эрилтэ түбэй газарта табиһан олон һанамжанууд орон дотор улам шангаар эзэлнэ. Съезд дээрэшье иимэ байдал үзэгдэнэ.

Үгэ хэлэгшэ Эстонидохи байдалые харуулаа. Халхабша болгон, хубилган шэнэдхэлгые хэрэглэжэ, демократиие хооһон шашалдаантай һамарган, хэмһээ хэтэрмэ хараа бодол баримталдаг олон тоото бүлэглэлнүүд болон эмхинүүд үсэд нэтэрүүгээр ородоно. Национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөнэй туг доро нэгэдээд, тэдэнэр үндэһэн хүн зоной дунда еҳэ хүдэлмэри торолтогүйгөөр ябуулжа, мүнөөнэй байгуулалтада, партида, правительствада, хүнүүдэй этигэл найдал бууруулхые, ондоо хэлэтэй хүн зондо дурагүй болгохые оролдодог байна.

СССР-эй Конституцида таарахагүй зарим хуулиин документнүүдэй республикада баталагдан абтаһан тухай хэлэхэдээ, бидэ, СССР-эй эрхэтэдэй, ямар хуулинуудаар, ажаһуужа байһанаа мэдэхэгүй гайхалтай байдал тохёолдоо гэбэ. Иимэ эрхэ байдалда хуули ёһото гүрэн байгуулхые ороолдолго тухай хэлэжэ болохо гээшэ гү? Совет гүрэнэй хуби заяанай түлөө һанаагаа зобоһон үндэһэ баримтануудые гэршэлһэн материалнууд болон документнүүдые тэрэ президиумдэ дамжуулаа. Совет Социалис Федерациие бэхижүүлхэ талаар гол ёһонууд болон шатануудые хараалха, хуулиин зарим документнүүдые бэлдэхэ талаар дурадхалнуудтайгаар үгэ хэлэгшэ Съездэ хандаба. Съездын ендэр дээрэнээ эстон академик Г. Наанай нэрээр үндэһэ баримтагүй шүүмжэлэл хэгдэ, тиимэһээ тэрээн тушаа үнэн зүбые һэргээхэ хэрэгтэй гэжэ дураа гутаһан һунгагшад эрилтэ табина гэжэ тэрэ мэдэсэбэ.

Үгынгөө түгэсхэлдэ депутат Таллиннай Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй ветерануудай хандаһан хандалые Эстониин ниислэлдэ илгагдан газааш байһан тухай тэрээн дээсэгдэнэ.

Процедурна асуудал ба заседаниие хүтэлмаар депутадууд **В. Данский, М. Шатано Айдак, А. Л. Плотник Гаер** гэгшэд мэдэуулхэһэн, тайлбаринуудта байна.

Энээгээр үглөөнэй түгэсөө.

Июнийн 7-ной 16 сагэй Арадай депутадуудай хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлбэ.

Москва. СССР-эй Арадай депутадуудай съезд.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ВЛКСМ-эй ЦК-гай нэгэдэхи секретарь Н. Мироненко (баруун гарһаа) съездын залуу депутадуудтай хүдэлдэжэ байна. Зүүн гарһаа—В. С. Гефан (Шэтэ), С. Т. Арыстанбаев (Казахстан), Сорочик (Львов). ТАСС-ай фотохроникэ

БОДОТО ХУБИЛАЛТАНУУДАЙ ЗАМААР

СССР-эй Верховно Советдэй нэгэдэхи сесси хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһээр

Июнийн 6-да Москвада, СССР-эй Верховно Советдэй палатануудай заседанинуудай Кремлиин зал соо, СССР-эй Верховно Советдэй Национальностьнуудай Советдэй палатын түрүүшын заседани болоо.

СССР-эй Верховно Советдэй Түрүүлэгшэ **М. С. Горбачев** үгэ абаба. СССР-эй Верховно Советдэй Национальностьнуудай Советдэ һунгагдаһаарнь үнэн зүрхэнһөө амаршалаад, совет хүнүүд засагай шэнэ зургааниуудһаа дээдын бүхы шатын зургааниуудай хүдэлмэри горитойгоор һайжарха аабза гээд хүлеэнэ гэжэ тэрэ онсолон тэмдэглэбэ. Хуули баталан абахашье, гүйсэдхэхэшье талаараа тэдэнэй ажал ябуулгые һайжаруулгатай ямин шухала асуудалнуудые шиидхэлгые, хубилган шэнэдхэлгын урагшаа дабшалгые, манай общество дотор болохо бодото хубилалтануудые тэдэ холбодог байна бшуу.

Арад зон Съездын бүхы заседанинуудай хойноһоо ямар анхаралтайгаар адагланаб, ямар һонирхол үүсхэнэб гэжэ эдэ үдэрнүүдтэ депутадууд мэдэрһэн байха ушартай. Үнэниинь хэлэбэл, иэгэ муу зүйл бии ха. Юуб гэхэдэ, олон зон хүдэлмэриингөө газар, үнгэрхэдөө, орхидог, хүдэлдэггүй байна ха. Энэмнай ехэшье һайн юумэн бэшэ ха юм. Удэртөө ажалдаа байһан зонуудай Съездын ажал ябуулын хойноһоо адаглахын тула удэшын ба һунинн сагта Съездһээ дамжуулгануудай хэмжээе ехэ болгохыень Түбэй телевидениин болон Бүхсоюзна радиогой хүдэлмэрилэгшэдтэ бидэ дурадхаһан байнабди.

Национальностьнуудай Советдэй хүдэлмэриин илгаанууд гэхэдэ, олон тоото наци болон арад үндэһэтэдэй ажаһуудаг федеративна гүрэнэй Верховно Советдэй палатануудай нэгэн тухай эндэ хэлэгдэнэ, тиимэһээ энэ илгаань энээнтэй горитойгоор, шиидхэхы ёһоор холбоотой байна гэжэ саашань М. С. Горбачев хэлэбэ. Хэдэн арбаад жэлэй туршада тэдэ харилсаа холбооной, суг хамта хүдэлэлгын харгы замуудые бэдэрдэг байһан юм. Суг хамта ажаллажа, бэе бэедээ туһалалсажа, манай харилсаа холбоо бэхижүүлжэ, хугжөөжэ, бидэ ехэ юумэ түйлаабди гэжэ ажабайдалнай, тэрэ тоодо энэ Съездшье, үнэншэмөөр харуулжа үгэнэ. Октябриин һүүлээр манай түүхэдэ — экономическашье, социальнашье, политическэшье оршон байдалда — үзэгдэнэн муу ябадалнуудтай нягта холбоотой танда мэдэжэ шалтагаануудһаа боложо нацинууд хоорондын харилсаанууд нилээд муудаһан байха юм. Эдэ бүгэдэ хадаа национальна политика бэелүүлгэдэ нүлөөлөө ха юм.

Нэгэ талаһаа, Октябриин үзэл бодолые бэелүүлһэнэй ашаар манай арадууд үргэн харгыда гараһан, өөрынгөө социально-экономическа ба соёлой хугжэлтэдэ, һуралсал гэгээрэлдэ урагшаа холо дабшаһан байна гэжэ СССР-эй Верховно Советдэй Түрүүлэгшэ тэмдэглэбэ. Энээнтэй национальна интеллигенциин бүрилдэгшэлые, арад бүхэнэй, хүн бүхэнэй, наци болон арад үндэһэтэдэй түлөөлэгшэ бүхэнэй нэрэ хүндын үргелташье холбоотой байха юм.

Национальна интеллигенциин, тэрэ тоодо эрдэмэй интеллигенциин, ехэ отрядай бии болоһон ушар ерад бүхэнэй өөһэдынгөө эшэ үндэһые, өөрынгөө үнгэрһэн сагай түүхые, тэрэнэй дабажа гараһан бүхы бэрхэшээлнүүдые гүнэзгыгөөр шэнжэлхэ ябадал баадхадаг байна. Энэмнай бүгэдэндэ ойлгосотой бшуу. Арад бүхэн өөһэдынгөө урданхи байдалые мэдэхые хүсэнэ, мүнөөнэй байдалай асуудалнуудые һанаа зобонгёор шэнжэлэн, мүн тэрэшэлэн ажаһуудалай эрхэ байдалай, соёлой, хэлэнэй болон бүсад хугжэлтын талаһаа өөһэдынгөө ерээдүйе уридшалан харахые хүсэдэг байна гээшэ.

Эдэ бүгэдэ хадаа бодото байдал ха юм. Бүхы юумэн эндэ бэлэн бэшэ, олон шухала асуудалнууд эндэ хүрмэлдэнхэй гэжэ бидэ харанабди. Ушар нимэһээ тэдэниие шиидхэлгэ горитойгоор манай харюусалгаар тодорхойлогдохо байна гээшэ. Харин энэмнай хубилган шэнэдхэлгын энэ шатада Национальностьнуудай Советдэй хүдэлмэриин аша үрэтэй, үндэр ехэ хэм хэмжээтэй байха эрилтэ болоно гээшэ. Мүнөө үедэ, мүнөөнэй түйлалтануудай ба манай обществын хугжэлтын мүнөөнэй шатада, бодото ленинскэ национальна политикые бэелүүлгын харгы замда бидэ гараа гээшэбди. Энэмнай хубилган шэнэдхэлгын шухала һалбаринуудай нэгэн болоно бшуу.

М. С. Горбачев СССР-эй Верховно Советдэй Национальностьнуудай Советдэй Түрүүлэгшэ тэмдэглэбэ.

СССР-эй Конституцитай зохилдуулан, палатын зүбшэн хэлсэлгэдэ Национальностьнуудай Советдэй Түрүүлэгшые һунгаха тухай асуудал табигдана.

Дурадхал оруулха үгэ депутат **Р. М. Худайбергеновада** үгтэбэ. Старейшинэнүүдэй Советдэй даалгабаряар тэрэ депутадуудай үзэмжэдэ СССР-эй Верховно Советдэй Национальностьнуудай Советдэй Түрүүлэгшээр депутат Р. Н. Нишановые һунгаха дурадхал оруулба. Тэрэ партийна болон совет органуудта хүдэлһэн ехэ дүй дүршэлтэй, Узбегэй ССР-эй Верховно Советдэй Президиумэй Түрүүлэгшээр, СССР-эй Верховно Советдэй Президиумэй Түрүүлэгшын орлогшоор һунгагдаһан юм. Олон жилдэ тэрэ дипломатическа хүдэлмэридэ байгаа. Р. Н. Нишанов — залан сэхэ, өөртөө болон мэдэлдээ байһан хүнүүдтэ эрилтэтэй, бусад хүнүүдые шагнажа, зүб тобшолол хэжэ шадаха, даруу зөөлэн зантай, хүн зондо туһалха эрмэлэлтэй хүн юм.

Депутадуудай асуудалнуудта харюу үгэхэ үгэ депутат **Р. Н. Нишановта** үгтэбэ.

Тодорхойлбол, Ферганска голдо болоһон үйлэ хэрэгтүй тухай асуудалда харюусахадаа, депутат иигэжэ тэмдэглэбэ: 45 жилэй саана республикада нүүжэ ерэһэн түүрэг-месхетинецүүд, тэдэнэй 12 мянганиинь Ферганска голдо ажаһуудаг юм. Тэдэ бултадаа республикын хүтэлбэриин зүгһөө анхарал оролдолгоор хүреэлэгдэнхэй, арадай ажахыда, ниитын ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаададаг байха юм. Үнэгэрһэн жэлнүүдтэ түүрэг-месхетинецүүд түрэл нютагаа бусахыень зүбшөөхэ эрилтэтэйгээр хандадаг болоһон, һүүлэй үедэ тэрэнь бүри эдэбхижэһэн байна гээшэ.

Тулалдаан юрэл ажаһуудалай шалтагаанһаа эхилээ. Түрүүшын түгшүүрилые номгоруулжа шадагдаа һэн. Хэды сагай үнгэрһэнэй һүүлээр, партийна болон совет органуудта хүлеэгдээгүйгөөр, узбек залуушуулай бүлэгүүд юумэ һандаажа эхилһэн, түүрэг-месхетинецүүдтэ добтолһон, тэдэнние сохиһон, тэдэнэй гэр байрые галдаһан байна. Үйлэ хэрэг гашуудал хохидолтойгоор түгэсөө: 50 хүн наһа бараа, тэдэнэй олонхинь түүрэг-месхетинецүүд байха юм.

Зарим тэды саг соо оршон байдал хиналтагүй байшоо. Союзна болон республиканска зургааниуудай абаһан онсо түргэн хэмжээнүүд оршон байдалые хинаха арга олгоһон байна. Түүрэг-месхетинецүүдэй зарим хубинь ондоо тээшээ абаашагдаһан, аюулгүй газарта түбхинүүлэгдэһэн байна. Иимэ тулалдаанай болоһон районуудта комендантска час соносхогдожо, гурим журам хангагдажа байнхай. Республикын олонациональна хүн зоной зүгһөө би ушарһан үйлэ хэрэгые эрид буруушеанеб, түүрэг-месхетинецүүдһээ хулисэл гуйнаб, наһа барагшадай түрэлхид болон дүтын хүнүүдтэ шаналал гашуудалаа мэдүүлнэб гэжэ депутат онсолон тэмдэглэбэ, Узбекистанай коммунистнууд, ажалшад хэрэгтэй хэшээл һургаал абаа, саашадаа иимэ юумэ дабтуулхагүй байха.

Р. Н. Нишановай кандидатурые зүбшэн хэлсэлгэдэ депутадууд **Г. Сафиева, Е. Рахмадиев, В. С. Шевченко, Г. С. Таразевич, Г. М. Магомедов, Э. В. Бичкаускас, Н. Н. Медведев** болон бусад хабаадаһан байна.

Үгэ буляалдалгын үедэ палатануудай түрүүлэгшые һунгахадаа, бүхы союзна республикануудай депутадуудай делегациин тэрэ кандидатуратай зүбшэхэ гол ёһо хэрэглэхэ дурадхал оруулагдаһан байна.

Дуугаа үгэлгын үедэ энэ дурадхал буруушаагдаһан байха юм.

Олонхиин дуугаар депутат **Р. Н. Нишанов** СССР-эй Верховно Советдэй Национальностьнуудай Советдэй Түрүүлэгшээр һунгагдаба.

Саашадаа заседани Р. Н. Нишановай түрүүлэлгэ доро үргэлжэлбэ.

Национальностьнуудай Советдэй саг үргэлжын комиссинуудые байгуулха тухай асуудал хаража үзэхэ, мүн тэрэшэлэн СССР-эй Верховно Советдэй комитедүүдые байгуулха талаар дурадхал зүбшэн хэлсэхэ хэрэг депутадуудта дурадхагдаба.

Энэ асуудалаар СССР-эй Верховно Советдэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо **А. И. Лукьяновта** үгэ үгтэбэ.

Иигэжэ СССР-эй Верховно Советдэй адли тэгшэ эрхэтэй хуби болохо Национальностьнуудай Совет эсэслэн бүридүүлэгдэбэ гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Энэ палата гансашье национальна хэрэгүүдтэй ба нацинууд хоорондын харилсаануудтай холбоотой асуудалнуудые шиидхэдэг байхагүй юм. Союзай мэдэлдэ үгтэһэн ямаршье асуудал энэ палатаар дамжан гараха, өөрынгөө национальна шэнжэ шанартай болохо ушартай бшуу. Харин энэмнай нэн түрүүн экономическа шэнжэтэй асуудалнууд, бюджедэй асуудалнууд, манай соёл болбосорол хүгжөөлгэтэй, хүн зониие хангалгатай холбоотой асуудалнууд мүн болоно. Энэмнай улаасхоорондын харилсаануудтай холбоотой асуудалнууд болохо. Энэмнай гүрэнэй засагай хуули гаргаха, захирха ба хинаха дээдэ зургаан болохо СССР-эй Верховно Советдэй эрхилхэ үргэн олон асуудалнууд мүн болоно. Эгээл ехэ үялганнуудтай байха юм. Тэдэ гэй олонхние, тодорхойлбол, хуули гаргаха, бюджет баталха асуудалнуудые, Съезд шэнги иимэ олон хүнэй хуралдаан шиидхэхэ аргагүй байна бшуу. Тэдэниие бүри үсөөн зонай суглаан шиидхэхэ ёһотой. Энэ суглаамнай зарим талаарга ленинскэ ЦИК-тэ (Центральна Гүйцэтгэхэ Комитет) адлирхуу байна. Урдань тэрэниие Советүүдэй Съезд һунгадаг бэлэй.

Гүрэнэй засаг бэелүүлхэ иимэ онол арга дотор СССР-эй Верховно Советдэй комитедүүд болон комиссинууд тон ехэ үүргэ дүүргэхэ эзэргэтэй. Энэ хадаа ямар нэгэ түхэл маягта шүтэлгэн бэшэ. Манай хүдэлмэриин бүхэссоюзна удха шанарые улам тодорхойгоор харуулха гэһэн һэдэлгэ гэхэ гү, али республиканска, нютагай хэмжээнһээ газаагуур, Союзай зиндаагаар бүхыдөө шиидхэгдэхэ ёһотой айхабтар ехэ бүлэг асуудалнуудые улам һайнаар тодорхойлон нэгэдүүлхэ эрмэлээл болоно гэжэ хэлэмээр.

Харин Национальностьнуудай Советдэй саг үргэлжын комиссинууд тухай хэлэхэдэ, энэ талаар XIX партийна конференциин тобшололнууд болон шиидхэбэринүүд үндэһэниинь боложо үгэнэн байна. Манай федерациин мэдэлдэ сэхэ хабаатай, автономно нэгэдэлнүүдэй, совет нацинуудай болон үндэһэ яһанай хугжэлтэдэ хабаатай шухала асуудалнууд тус палатада түрүүшын эллжэндэ шиидхэгдэхэ ёһотой гээшэ Эгээл тиимэһээ Нацинууд хоорондын харилсаануудай талаар комиссине түрүүшын һуурида табиха гэһэн дурадхал Старейшинэнүүдэй совет оруулба гээшэ. Энэ талаар шиидхэгдээгүй асуудалнууд угаа олон болоной. Мүнөөдэр боложо байһан манай заседани энээнэй гэршэ болоно. Айхабтар ехэ, сэхыень хэлэхэдэ, айхабтар орёо, хүшэр хүндэ хүдэлмэри бидэнэрые хүлеэжэ байна.

Манай бии болгохо удаадахи комисси — Союзна болон автономито республикануудай, автономно областьнуудай болон округуудай социальна болон экономическа хугжэлтын асуудалнуудай талаар комиссии болоно. Энэмнай түсэблэлгын-бюджетнэ комиссиин республиканска, национальна хэлбэритэй хубинь болоно. Эдэ хоер комиссинууд сугтаа хүдэлхэ байна. Гэбэшье комиссии бүхэн өөрын онсо асуудалнуудтай байна.

Национальностьнуудай Советдэй энэ комиссиин бүридэлдэ хэдэн подкомиссинууд ороохо ёһотой гээшэ ха. Онсолходо, манай ороной үсөөн зонтой арадуудай хугжэлтын асуудалнуудай талаар тусхай подкомисси хэрэгтэй гэжэ эндэ хэлэгдэнэн байна. Энэ тон хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, экономическа, ажахын бүхы асуудалнууд нишэнь мэдэсэгдэнэ, тэдэниие эндэл шиидхэхэ хэрэгтэй.

Һая хэблэлдэ толилогдоһон шэнэ бодомжын ёһоор, республикануудай дүүрэн мэдэлдэ дамжуулагдан үгтэжэ байһан ажахын зарим һалбаринуудай хугжэлтэтэй холбоотой комисси бии болгохо гээд дурадхагдана. Арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараанай, худалдаа наймаанай, коммунально-ажаһуудалай болон зониие хангалгын бусад һалбаринуудай талаар комисси тухай эндэ хэлэнэбди. Энэ талаар шиидхэгдээгүй асуудалнууд айхабтар олон. Тиимэһээ национальна асуудалнуудые шиидхэхэ хэрэг бодолтойгоор эдэшье асуудалнуудые тон һайдэлнүүдэй хугжэлтэтэй холбоотой өөрын онсо түхэл шэнжэтэй байха эзэргэтэй.

Союзай Советдэй бии болгоһон комиссинуудай түрүүн хараалагдаһан нэрэнүүдынь мүнөө горитойгоор хубилагдаа гээд тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Энэ хадаа ямар нэгэ түхэл маягта шүтэлгэн бэшэ. Манай хүдэлмэриин бүхэссоюзна удха шанарые улам тодорхойгоор харуулха гэһэн һэдэлгэ гэхэ гү, али республиканска, нютагай хэмжээнһээ газаагуур, Союзай зиндаагаар бүхыдөө шиидхэгдэхэ ёһотой айхабтар ехэ бүлэг асуудалнуудые улам һайнаар тодорхойлон нэгэдүүлхэ эрмэлээл болоно гэжэ хэлэмээр.

Харин Национальностьнуудай Советдэй саг үргэлжын комиссинууд тухай хэлэхэдэ, энэ талаар XIX партийна конференциин тобшололнууд болон шиидхэбэринүүд үндэһэниинь боложо үгэнэн байна. Манай федерациин мэдэлдэ сэхэ хабаатай, автономно нэгэдэлнүүдэй, совет нацинуудай болон үндэһэ яһанай хугжэлтэдэ хабаатай шухала асуудалнууд тус палатада түрүүшын эллжэндэ шиидхэгдэхэ ёһотой гээшэ Эгээл тиимэһээ Нацинууд хоорондын харилсаануудай талаар комиссине түрүүшын һуурида табиха гэһэн дурадхал Старейшинэнүүдэй совет оруулба гээшэ. Энэ талаар шиидхэгдээгүй асуудалнууд угаа олон болоной. Мүнөөдэр боложо байһан манай заседани энээнэй гэршэ болоно. Айхабтар ехэ, сэхыень хэлэхэдэ, айхабтар орёо, хүшэр хүндэ хүдэлмэри бидэнэрые хүлеэжэ байна.

Манай бии болгохо удаадахи комисси — Союзна болон автономито республикануудай, автономно областьнуудай болон округуудай социальна болон экономическа хугжэлтын асуудалнуудай талаар комиссии болоно. Энэмнай түсэблэлгын-бюджетнэ комиссиин республиканска, национальна хэлбэритэй хубинь болоно. Эдэ хоер комиссинууд сугтаа хүдэлхэ байна. Гэбэшье комиссии бүхэн өөрын онсо асуудалнуудтай байна.

Национальностьнуудай Советдэй энэ комиссиин бүридэлдэ хэдэн подкомиссинууд ороохо ёһотой гээшэ ха. Онсолходо, манай ороной үсөөн зонтой арадуудай хугжэлтын асуудалнуудай талаар тусхай подкомисси хэрэгтэй гэжэ эндэ хэлэгдэнэн байна. Энэ тон хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, экономическа, ажахын бүхы асуудалнууд нишэнь мэдэсэгдэнэ, тэдэниие эндэл шиидхэхэ хэрэгтэй.

Һая хэблэлдэ толилогдоһон шэнэ бодомжын ёһоор, республикануудай дүүрэн мэдэлдэ дамжуулагдан үгтэжэ байһан ажахын зарим һалбаринуудай хугжэлтэтэй холбоотой комисси бии болгохо гээд дурадхагдана. Арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараанай, худалдаа наймаанай, коммунально-ажаһуудалай болон зониие хангалгын бусад һалбаринуудай талаар комисси тухай эндэ хэлэнэбди. Энэ талаар шиидхэгдээгүй асуудалнууд айхабтар олон. Тиимэһээ национальна асуудалнуудые шиидхэхэ хэрэг бодолтойгоор эдэшье асуудалнуудые тон һайнаар шиидхэхэ болоно гээшэбди.

Соёлой, хэлэнэй, национальна болон интернациональна ёһо заншалнуудай хугжэлтын, түүхэтэ хүшөөнүүдые хамгаалгын асуудалнуудай талаар комисси бии болгодохо хараатай. Олонациональна манай соёлой үндэһэн хадаа наци болон үндэһэ яһатан бүхэнэй хугжэлтэһөө дулдыдана, манай ороной бүхы арадуудай соёлһоо манай олонациональна совет соёл бүридэнэ гээд иимэ хараа зорилго табихадаа, бодомжолһон байнабди. Иигэжэ, Союзай Советдэй хидэл адляар Национальностьнуудай Советтэшье дүрбэн комисси бии болгохо гээд дурадхагдана.

Мүнөө комитедүүд тухай хэлэхэ байнаб. Таанадай бултанай мэдэлһээр адли эрхэтэйгээр хоёр палатанууд тэдэниие бии болгохо ёһотой юм. Палатануудай Старейшинэнүүдэй Советдэй болон Союзай Советдэй заседанинууд дээрэ тус асуудал зүбшэн хэлсэлгын үедэ түрүүлэн хараалагдаһан түсэбүүдтэмнай тодорхой нэмэлтэнууд, хубилалтанууд оруулагдаба. Нэн түрүүн Улаасхоорондын хэрэгүүдэй талаар комитет бии болгохо гээд хараалагдана. Гансашье гадаадын-политическэ асуудалнуудые бэшэ, харин гадаадын-экономическа асуудалнуудые, парламентнуудай хоорондохи харилсаа холбооной, гуманитарна холбоо барисаанай асуудалнуудые тус комитет хараа даг байха зорилготой.

Удаадахи манай бии болгохо комитет — Оборонын болон түрэнэй аюулгүйн асуудалнуудай талаар комитет болоно. Эдэ асуудалнууд хоорондоо айхабтар нягта холбоотой юм. Тиимэһээ нэгэдүүлхэ хэрэгтэй. Харинн оронуудай парламентнуудайхидал адляар тус комитедэй статус онсо түхэл шэнжэтэй байха юм. Манай бии болгохо үшөө нэгэ комитет хадаа Хуулиин, хуули сахилгын болон эмхи гурим байгуулгын асуудалнуудай талаар комитет болоно. Хуулиин асуудалнуудые хараха үэздэг байха гол комитет эндэ байха юм. Хуулиин проектнуудые зохёохо, хуулита тодорхойлолгонуудые, заабаринуудые улам нарижуулха талаар энэ комитет ехэ хүдэлмэри ябуулха юм ааб даа. Зүгөөр хуули сахилгын болон эмхи гурим бэхижүүлгын бодото байдалтай нягта холбоотойгоор ажалаа эрхилхэ байһаниинь айхабтар шухала гээд һанагдана.

Олон депутадуудай дурадхалнуудта үндэһэлэн, Арадай депутадуудай Советүүдэй хүдэлмэриин, хүтэлбэрилгэ болон өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилгэ хугжөөлгын асуудалнуудай талаар комитет бии болгохо дурадхал оруулагдана. Энэ комитет тон хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, Верховно Совет хадаа манай ороной Советүүдэй эгээл үндэр дээдын орой болоно. Гадна айхабтар олон орёо шухала асуудалнууд эндэл шиидхэгдэхэ ха юм.

Удаадахи комитет Экономическа реформын асуудалнуудые хаража үзэдэг байха юм. Тэрэ депутадуудай дурадхалаар бии болгодгобо.

Аграрна болон эдэ хоолой асуудалнуудай талаар комитет бии болгохо гээд һанагдана. Энэ хадаа бүгэдэ ментска комитет байна гээд бидэнэр тоолоноо. Һалбарида хабаатай хуулиие большевигүүдэй рин энээндэ хабаатай зург

СОВЕТ ЗАСАГАЙ ТҮЛӨӨ ТЭМСЭЛШЭ

М. И. Амагаевай революционно ба нийтын-политическэ ажал ябуулга тухай

Үнгэржэ байгаа зуун жэлэй гушадахи онуудта буряад арадай эрхим түрүү хүбүүд, Буряадай АССР-эй элитэ мэдээжэ ажал ябуулагшад хамалган хашалгада ороһон байна. Тиимэ хүнүүдэй дүнда Матвей Иннокентьевич Амагаевай нэрэ дурданабди. Гашуудалта гушан долоодохи оной сентябрь һарада тэрэ тушаагдан хаагдаһан юм. Тиихэдэ Ленинградай Зүүн зүгэй институтай директор, Ленсоведэй гэшүүн, профессор ябаа бэлэй. Дүшэн наһатай хүсэн түгэс ябаһан Амагаевай зохёохы хүдэлмэри, гэр бүлынь ажабайдал, түсэбүүд, хэрэгүүд — хуу һандаһан байна...

Эрхүүдэ байхадаа, политическэ зохёолнуудтай танилсажа, һурагшадай социал-демократическа шэглэлтэй городской эмхийн хүдэлмэридэ хабаадалсана. 1917 оной май һарада РСДРП-гэй Эрхүүгэй эмхийн гэшүүн болоо. Тэрэл ондо семинарыяа дүүргэд, нютагаа бусажа, революционно хүдэлөөндэ хабаадалсаа. Бэлшэрэй дай эсэг» газетэдэ партийн ба Совет засагай национальна политика тухай статьянуудынь хэблэгдэнэ.

Алас-Дурна зүгтэ ажаһуудаг буряадуудай нийтын суглаан 1921 ондо боложо, ДВР-эй хэмжээн соо буряад-монголшуудта автономи эрихэ тухай шиидхэбэри гаа һэн. Удаань ДВР-эй правительствын ба Бүхнэрревкомой түлөөлэгшэдэй зублөөн дээрэ буряад-монголшуудта автономито область үгэхэ гэжэ тогтоожо, ДВР-эй буряадуудай түбэй хүтэлбэри хадаа Бүрнарревком болобо гэжэ баталагдаа бэлэй. Автономито областьдо хабаатай ДВР-эй правительствын ба партийн ЦК-гай Дальбюрогой захиралнууд Бүрнарревкомоор дамжан белүүлэгдэхэ ёһотой болоһон байна. 1921 оной апрель һарада Бүрнарревком Буряад-Монголой автономито областийн саг зуурын хүтэлбэри Бүрмонавтоупр гэжэ ондоогоор нэрлэгдэдэг болоо һэн.

1921 оной зун ДВР-эй Буряад-Монголой автономито областийн түбэй хүтэлбэридэ шургаан ороһон эсэргүүдтэй ба буряад националистнуудтай тэмцэхын тула партийн Эрхүүгэй губкомой буряад секци М. И. Амагаевые үшөө хоёр коммунистай суг партийн ЦК-гай Дальбюродо эльгээгээ. Тэрэ оной июлийн 21-дэ Бүрмонавтоупрын Президиумэй заседани дээрэ хоёр коммунист тус Президиумэй бүридэлдэ оруулагдаа һэн. Тиигэжэ тэрэнэй политикада коммунистнууд нүлөө үзүүлдэг болоһон байна.

1921 оной декабриин 21-дэ Шэтэ хотодо «Шэнэ байдал» (мүнөө «Буряад үнэн») газетэ гаража эхилнэ. М. И. Амагаев редакторынь байнаа юм. Дурсагдагша оной октябрь һарада ДРВ-эй буряадуудай нийтын арадай суглаан боложо, ДВР-эй Буряад-Монголой автономито областийн хүтэлбэриин Президиумэй Түрүүлэгшээр М. И. Амагаев һунгагдаа һэн.

Хэрбээ Эрхүү хотодо партийна эмхишье байгаагүй. Энэ үедэ Матвей Иннокентьевичэй хүтэлбэри доро Бүрмонавтоупрын Президиум буряад ажалшадай дунда нэн түрүүн Коммунис партийн политикые дэлгэрүүлхэ талаар ехэ хүдэлмэри ябуулга. Гадна ажахын, соёлгэгээрэлэй болон шухала бусад асуудалнуудаар бага бэшэ хүдэлмэри ябуулагдаһан байна. 1922 оной мартын 19-дэ РСФСР-эй Буряад-Монголой автономито областийн автономито областийн партийн обком РКП(б)-гэй ЦК-гай Дальбюрогой дэргэдэ партийн буряад секцийн бюро эмхидхэхэ тухай асуудал зубшэбэ. Удаань апрель һарада партийн ЦК-гай Дальбюро буряад зоной дунда партийна хүдэлмэри ябуулхын тула Буряад партбюро бий болгоо һэн. Партбюрогой бүридэлдэ Амагаев, Ильин, Гольдман ороо. Амагаев хүтэлбэрилэгшэнь байгаа.

Үшөө январь һарада партийн ЦК-гай Дальбюро ба ДВР-эй Министрнүүдэй Совет тус республикын национальна хэрэгүүдэй талаар министрээр тэрэнийе томилһон юм. Урда тээнь энэ министерствые меньшевигүүд хүтэлбэрилдэг һэн ха. Шэнэ министрэй ороходо, ДВР-тэ национальна асуудалнууд урагшатайгаар шиидхэгдэдэг болоһон байна.

АЛАС-ДУРНА зүгтэ граждан дайнай дүүрэхэдэ, арадай суглаан ноябрь һарада боложо, бүхы засаг ДВР-эй ревкомдо үгэхэ гэжэ шиидхэбэри абтаа һэн. Удаань декабрь һарада автономито областийн нийтын түлөөлэгшэдэй суглаан үнгэргэгдэжэ, Бурревком бии болгогдобо. Тэрэнэй түрүүлэгшээр М. И. Амагаев, орлогшоорнь Ш. Ш. Шагдарон һунгагдаһан байна.

Энэ үедэ РСФСР-эй ба ДВР-эй бүридэлдэ байһан Буряад-Монголой автономито областынуудые нийлүүлжэ, автономито республика бии болгохо хэрэг гараа бэлэй. СССР-эй ВЦИК 1923 оной майн 30-да Буряад-Монголой АССР байгуулха тогтоол баталаа һэн. Республикын Ревкомой бүридэлые: түрүүлэгшээр — М. И. Ербановые, орлогшоорнь — М. И. Амагаевые, гэшүүдээрнь — В. И. Трубачеевые, Б. Б. Барадинние, М. Д. Берманине РКП(б)—гэй ЦК һайшааһан байна. Август һарада РКП(б)гэй ЦК-гай Дальбюро РКП(б)-гэй Буряад-Монголой бюро байгуулха тухай тогтоол баталжа, бүридэлдэнь Амагаевые зууршалһан юм. Тиигэжэ тэрэ партийн обкомой агитпропагандистска таһагые даагша болоһон байна.

1923 оной декабрь һарада республикын Соведүүдэй түрүүшын съезд үнгэргэгдэжэ, Буряад-Монголой АССР-эй Түбэй Гүйсэдхэхэ Комитедэй Түрүүлэгшээр М. И. Амагаев баталагдаһан байха юм. Энэл съезд дээрэ Соведүүдэй бүхэсоюзна II съездын делегадаар һунгагдана. Москва хото ошожо, съездын хүдэлмэридэ хабаадалсахадаа, В. И. Ленинэй дурасхаалые мүнхэлхэ тухай шиидхэбэри абаһан заседанида байлсана. Һүүлээрнь РСФСР-эй Соведүүдэй съездэ ошоһон делегадуудтай: Батоцыренов, Иванов, Саловаров, Беседин гэшэдтэй суг Владимир Ильичые хүдөөлүүлгэдэ хабаадалсаһан байна.

Финансын ба ажахын асуудалнуудые һайнаар мэдэхэ тулань, республикын Госпланиие бии болгохо хэрэгэй гараха-да, М. И. Амагаев Госпланай түрүүлэгшээр, 1924 оной сентябрь һарада үшөө финансын министрээр томилогдоо.

Партийн болон комсомолой ветеран тусхайта пенсионер Н. И. Мункоев иигэжэ дурсана:

— Матвей Иннокентьевич Амагаев хадаа областной парторганизацида политическэ талаар эгээл дүршэлтэй коммунистнуудай нэгэн, бэрхэ эмхидхэлшэ, хүн зоной дунда нэрэ хүндэтэй, муу юумэнтэй эбсэдэггүй хүн байһан юм.

1924 ондо областной партконференци дээрэ М. И. Амагаев РКП(б)-гэй Буряадай обкомой бюрогой гэшүүнээр һунгагдана. Буряадай республикын байгуулагдаһан түрүүшын жэлнүүдтэ бэлэдхэлтэй мэргэжэлтэдэй үсөөн һэн тула зарим хүнүүд хэдэн тушаалда хүдэлдэг байгаа. Тиин хэблэлэй хэрэг Амагаевта даалгагдаа һэн. Энэ асуудалые нэтэрүүгээр шиидхэжэ, Дээдэ-Удэдэ хэблэл бии болгоод, тэрээниие саеріһаар хангаһан юм. Тэрэл ондо Дээдэ-Удэдэ «Буряадай ажабайдал» гэжэ журнал гарадаг болоно. Республикын ЦИК-эй ба Совнаркомой орган болохо тус журналай редколлегиие Амагаев хүтэлбэрилөө һэн. 1924-25 онуудта журналай хүуделһанууд дээрэ тэрэнэй бэшэһэн Монгол ороо тухай статьянууд гарана. Юуб гэхэдэ, 1922-24 онуудта Монгол орондо тэрэ хэдэн дахин ошоходоо, хэдэн хэлсээ баталһэн, тус ороние, хүн зоние мэдэхэ болоһон байгаа.

МОНГОЛ орондоо дүтын харилсаатай болоходонь, Монголдо ошожо хүдэлхыень МНРП-гэй ЦК Амагаевые үшөө 1923 ондо эриһэн байха юм. Энэ гуйлтань 1925 оной эхээр зубшөөгдөө бэлэй. Тиигэжэ тэрэ аха дүү Монгол орондо хүдэлжэ эхилнэ. М. И. Амагаев (Амуга) МНР-эй экономическа соведэй түрүүлэгшээр томилогдожо, ороной правительствын гэшүүн болоно, Бага Хуралай гэшүүнээр һунгагдана, Финансын министерствын советникгээр хүдэлнэ.

М. И. Амагаев Монгол ороной экономикые ба арадай ажахые гуримшуулха, хубилган шэнэдхэхэ талаар хүдэлмэри толгойлно. Энээн тухай МНРП-гэй ЦК-гай хоёрдохи Пленум дээрэ, МНР-эй 1926 оной түрэнэй бюджедые зубшэһэн Бага Хуралай табадахи сесси дээрэ тэрэнэй хэлэһэн үгэнүүд гэршэлнэ.

МНРП-гэй V съезд дээрэ М. И. Амагаев хоёр дахин үгэ хэлэһэн байна. «Монголой ажахы» журналай 1926 оной 4—6 дахи номернуудта А. Н. Калинниковай «МНРП-гэй табадахи съезд» гэжэ статья соо иигэжэ хэлэгдэнэ: «Нүхэр Амагаевай монгол хэлэн дээрэ хэлэһэн үгые съезд анхаралтайгаар шагнаа. Съездын хүдэлмэриин эгээл һонин талануудынь гэхэдэ, ЦК-гай Политическэ элидхэл ба «Монгол ороной экономическа хүгжэлтын замууд тухай» экономическа соведэй түрүүлэгшэ нүхэр Амуганин (Амагаевай) хэлэн элидхэл болоно».

Амугиин хүтэлбэри доро мүнгэн ба тамуужан хубилган шэнэлэгдэнэ. Монголой ревсомолой табадахи съезд дээрэ МНРэй ажахын байгуулалта ба ревсомолой зорилгонууд тухай элидхэл хэлэн байна.

Амуга «Монголой ажахы» журналай редактораар 1926-27 онуудта хүдэлнэ. Журналай хуудаһанууд дээрэ тэрэнэй статьянууд, элидхэлнүүд толилогдоно.

1927 ондо М. И. Амагаев ВКП(б)-гэй XV съездын хүдэлмэридэ хабаадалсаһан байна.

Коминтернын Гүйсэдкомой (ИККИ) Амагаевта үгэһэн характеристикэ һонирхолтой ха: «Нүхэр М. И. Амагаев Коминтернын мэдэлдэ байжа, 1925 оной июльнээ 1927 он болотор МНРП-гэй эзэгэдэ ИККИ-гэй түлөөлэгшэ боложо байгаа. ИККИ-гэй делегациин бүридэлдэ орожо, МНРП-гэй VII съездэ байлсана. 1929 оной мартһа ноябрь хүртэр МНРП-гэй дэргэдэ ИККИ-гэй түлөөлэгшөөр хүдэлнэ. ИККИ-гэй хераа шугамые ба заабаринуудые Монгол ороной ажабайдалда хэлбэришэгүй нэбтэрүүлнэ. Айхабтар орёо хүндэ эрхэ байдалда хараа бодолоо зубөөр тодорхойлдог, үгэтэй ажалшадай байдалые һайжаруулгаа өөрынгөө хүдэлмэреэр дэмжэсэдэг байгаа».

АМАГАЕВ Монгол орондо 1929 оной дүүһатар шахуу хүдэлөөд, Москва руу дуудагдана. Монголһоо Москва руу ошохо эзмдаа түрэл Дооло Наймагууд нютагтаа хүрэжэ, түрэл гараһаяа, нютагайхидтаяа үүлзаа һэн.

Москвада Улаан профессурын институтда, Зүүн зүгые шэнжэлдэг институтда эзэгэ һурана. Нэгэ хирэ «Востоккиногой» директорээр хүдэлнэ.

1930—1932 онуудта М. И. Амагаев Москвогай Зүүн зүгэй институтай Монгол ороние шэнжэлэлгын кафедрые даагшаар хүдэлнэ. Тэндэ Монгол ороной национально-революционно хүдэлөөнэй түүхэ тухай лекциинүүдые уншана. Гадна эдэ жэлнүүдтэ Зүүн зүгэй ажалшадай Коммунис университедэй монгол секцидэ Монгол ороной партийна байгуулалтын ба арадай хубисхалта хүдэлөөнэй түүхые зааһан байна.

Монгол орондо байхадаа, МНР-эй правительствын даабаринууд Хитад руу хэдэн дахин ошоһон юм. Эдэ ябалганууднь урагшагүй байгаа гэжэ хэлэлдэ бэшэгдэнхэй. Мүн лэ Коминтернын даабаряар Хитадта ошожо, компартийн хүтэлбэрилэгшэдтэйнь уулзаһан байна.

1932 оной эхээр М. И. Амагаев Коминтернын Гүйсэдкомой даабаряар Тува ошожо, Тувын Арадай-хубисхалта партийн IX съезд дээрэ элидхэл хэлэн байха юм.

Тэрэл ондо ВЦИК-эй зууршалгаар Ленинград ошожо, Енукидзиин нэрэмжэтэ Зүүн зүгэй хэлэнүүдэй институтда хүдэлнэ. Зүүн зүгэй хэлэнүүдэй институтда М. И. Амагаев Монгол ороной арадай революционно хүдэлөөн тухай лекци уншана, Монголой ба Тувын түүхын болон экономикын асуудалнуудые шэнжэлдэг аспирантнуудтай хүдэлнэ. Тэндэ М. И. Амагаев багшалхынгаа, эрдэм шэнжэлэлгын хүдэлмэри ябуулхынгаа хажуугаар нийтын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадана. 1934 ондо Ленсоведэй депутадаар, ВКП(б)-гэй Октябрьска райкомой гэшүүнээр һунгагдана. Энэл үедэ нэна баранаһан Коммунис партийн ба Совет түрэнэй элитэ ажал ябуулагша С. М. Кировые хүдөөлүүлгэдэ хабаадалсана.

Революционно ажал ябуулгань, Совет засагай түрүүшын органуудта хүдэлмэриньь М. И. Амагаевта олон бодол түрүүлдэг нааб даа. Тэдэнь түрүүн тэмдэглэлнүүд, удаань эрдэмэй ажал болоһон байха. Тиихэдэ хуулита хэмжээнүүдые ба дүримүүдые зохёолгодо тэрэ хабаадалсадаг юм һэн.

М. И. Амагаев шэнжэлэлгын ба хүмүүжүүлгын хүдэлмэри гүнзэгүөөр мэдэдэг ухаатай директор, үргэн эрдэм мэдэсэтэй эрдэмтэн байһан юм гэжэ профессорнууд Л. Е. Берлин, С. Д. Дылыков, түүхын эрдэмэй кандидат И. И. Иориш мэдүүлһэн байдаг юм. Энээн тухай Амагаевта профессорэй нэрэ зэргынь олгогдоһон барима гэршэлнэ. СССР-эй ЦИК-эй Президиумэй Эрдэмэй комитедэй мэргэжэл олгодог комиссиин заседани дээрэ 1935 оной декабриин 9-дэ тэрээндэ профессорэй нэрэ зэргэ олгогдоһон байха юм.

Бүхсоюзна номой палатын хэблэдэг «Зүүн зүгэй ороннууд» гэжэ согсолбориие Матвей Иннокентьевич хэблэлдэ бэлдэлсэдэг байһан гэжэ мэдэхэ. Созет Ехэ энциклопеди соо оруулагдаһан «Монгол ороо», «Тува» тухай статьянуудые тэрэ бэлдэгэн юм. М. И. Амагаевай наһанайнь хани нүхэр Вера Яковлевна Матвей Иннокентьевичэй докторско диссертаци бэшэгэн тухай хэлэгэн байдаг.

Ленинградта байхадаа, Монголой ба Тувын түүхын болон экономикын талаар шэнжэлэгнүүдые хэлэн юм. Ангаро-Енисейскэ комбинадай барилгатай дашарамдуулан бэшэгдэнэ «Тувын Арадай Республикын түүхын-экономическа очерк» гэжэ ори ганса хүдэлмэринь архивай документнууд соо дурсагдана. Хэрин эрэтээ суглуулжа байһан элдэб номуудынь, дэбтэрнүүдынь, гэр бэшэгүүдынь хашаа соо щатаагдаһан юм гэжэ Вера Яковлевна хуршэнэрһөө дуулаһан байна. Гэрэтээ суглуулдаг зарим номуудынь Ленинградай библиотекэнүүдтэ тушаагдаһан ха. Юуб гэхэдэ, зарим библиотекэнүүдэй уншалгын зал соо Амагаевай бүлын тамгатай номууд дайралдаһан байна.

Гэдна «Панмонголизм», «Японо ба Монгол ороо», «МНРП-дэ барууней ажуул», бусад хүдэлмэринүүдые Амагаев бэшэһэн юм гэжэ профессор Н. П. Егунов ном соогоо хэлэһэн юм. Зүгөөр эдэ хүдэлмэринүүдынь эзэнтээ суг хамалган хашалганда ороо хаш. Юуб гэхэдэ, алишье ажалынь хаанашье олдоногүй.

М. И. Амагаев Японой аша туһада тагнуул хэнэ гэжэ гэмнэгдээд, 1937 оной сентябриин 30-да тушаагдан хаагдаһан байна. Удаань аха дүүнэрынь: Митрофан, Иван, Александр мүн лэ хаагдаа һэн...

ХҮБҮҮНДЭЭ БЭШЭГ

Хаалтада байхадаа, Зоригто хүбүүндэ эльгээйэн бэшэгынь мүнөө үедэ ажаһууһан бидэндэ олон бодол түрүүлнэ. Ород хэлэн дээрэ бэшэгдэнэн бэшэгыень оршуулжа, уншагшадтаа дурадханабди.

«1940 оной апрелиин 19. Хайрата миний Зоригхон! Хүндэтэ хүбүүмни, түрэһэн удэрөөршни холын нютаг һаа амаршалнаб. Эжытэйни, багахан Аснулихантай суг шамайе халуунаар ба шангаар таалажа, баяр баясхалантай, жараалтай эдир залуу наһа шамда хүсэнэб. Шамаяа өөрөө эрхэлүүлхэ арагаүйдөө, хайрата хүбүүмни, манай гэр бүлын энэ һайндэрые таанадтай суг саморхонууд тэмдэглэхэ арагаүйдөө, ехэл гажаршаб.

Хайрата Зоригхон! Ши 13-тай болобош. Тиигэжэ бэ махабадай ба ухаан бодолой ургалтын талаар ажабайдалай һонин шатада, шамайе оршон тойороһон хүнүүдэй болон ушар ёһонуудай агуусхэ аймагые, өөрыгөө бэзэрэгэ ухаалан ойлгохо замда оробош. Хүнэй ажабайдалда энэ шатые, 13—16 наһанай үеые ухаан бодолой һэлгэн хубилалтын гэхэ гү, али зүришэлдөөнэй саг гэжэ юрэл хэлсэдэг аиб даа. Ямаршаг энэ үедэ хүнэй ажабайдалда үхибүүн наһанай гэнэн хонгор, бодото байдалые гоёон харадаг үеөө өөрынь бодото дүримүүдтэй, харилсааануудтай, ёһо гуримуудтай ажабайдал руу дамжан ороло эхилнэ бишүү.

Шиний ажабайдалда эхилһэн дамжан ороогын энэ үеые урагшатайгаар гаталхаш гэжэ найданаб. Коммунис обществын болбосорол түгэс, политическэ талаар хүгжэнги тэмсэлшэн-барилгашан байхынь, большевик партида, социалис Эхэ ороондоо бэзэ үеэнги байхын тулада ухаан бодолтаа хүсэл эрмэлэзэл түгэс, энэрхы сэдьхэл ба икаг дура харуулжа шадахаш.

Удаадахи класста урагшатайгаар гараһандаш илангаяа биярташаб, совет һурагшада ба жэшээтэ пионертэ эрилтын табигдадагай ёһоор, саашадаа гансал һайнаар, эрхимээр һураха байһандаш найданаб. Түүхээр, тоо бодолгоор онсо һонирходогшни таатай байна. Энэ хоёр предмедые болбосоролтой хүн бүхэн гүнзэгыөөр, түгэс мэдэхэ ёһотой. Удаадахи бэшэг бэшэхэдөө, хүбүүхэмни, энээн тухай бүри тодорхойгоор шамда бэшүүжэм.

Зарим предмедүүдтэ, жишээнь, ород хэлэндэ хайхарамжагүйдөөр хандалгашни голхорууна. Ород хэлэн хадаа агуухэ хубисхалай ба мүндэлжэ байһан коммунис соёл болбосоролой хэлэн гэжэ бү марта, хододоо һанажа бай. Тиимэлээ тэрэнэй бүхы гоё найханиие ба баялигые хэрэглэжэ шадахын тула ород хэлэ ганса мэдэхэ бэшэ, мүн ханамжатайгаар, гүнзэгыөөр шудалха ёһотойш.

Хүндэтэ Зоригхон! Эсэгэ тухайгаа, хуби заяан тухай ши оло дахин бодомжолко ёһотойш. Энээн тухай хэтэрмэ улуугээр магад бодомжолжо, ехэ хурсаар, хүндүлхэйдээр сэдьхэлээ хулгэнэ хаш. Шинии эсэгэ совет үнэн сэхэ эрхэтэн, бата үзэлтэй большевик, агууехэ партийн үнэн хубүүн хододоо байгаа, мүнөөшье байһаар гэжэ ши, гол шухалань гэхэдэ, мэдэхэ ёһотойш, энээн тухай хэзээдэшье бү мартаарай. Шинии эсэгэ хэзээдэшье бэшэ, өөрынгөө ажабайдалай ямаршье нэгэ ушарта бэшэ партида, Совет засагта ба социалис Эхэ ороондо эсэргүү ямаршье гэмтэ хбадал хэзээй. Тобшолходо, шинии эсэгэ хэзээдэшье арадай дайсан байгаагүй, мүнөөшье тиимэ болоогүй. Арадай ёһото дайсадай бузагай муухай хардалгаһаа ба тодохор татагаһаа хохидобоб. Үзэн ядама, хараалай муу, эдэ хардагшадай мүнөө гү, али хожом элирүүлэгдэхэдэ, энээн тухай партийна болон совет хүтэлбэрилхы органуудай урда гэршэлжэ шадахаб, тиигэжэ өөрыгөө политическэ талаар гүйсэд сагаарууллхаб. Тиимэл даа.

Хайрата Зоригхон! Ухаамгай, энэрхы, тэсэмгэй хүбүүн больш даа. Эжыгээ ба Аснулидаа дуратай бай, гамнажа яба. Ши эжыгээ хараха байха туналагшаб гэжэ мэдэ, эжынгээ үеэ дуула. Эсэгэеэ сэдьхэжэ, дуратай бай, өөрынгөө һурагшаа болон бодолнууд тухайгаа бэшээрэй. Жэшээтэ пионер байгаарай.

Хайрата хүбүүмни, шамаяа шанга шангаар тааланалб. Шинии эсэгэ.

ТҮГЭСХЭЛЭЙ ҮГЭ

ЭНЭ ОЧЕРКЫНГОО эхиндэ Матвей Иннокентьевичай Зоригто хүбүүндээ эльгээйэн бэшэг олондо мэдэжэ болгобоб. М. И. Амагаевай гэр бүлэнь мүн лэ сэхээр хашагдаһан байна. Вера Яковлевна Зоригто хүбүүнтээ, Ася басагахтала Башкирай АССР-эй Стерлитамак хото руу сүлэгдөө һэн. Юунэй болоошье һаа, бүлэнь барастайшаг гарасалдаа.

Вера Яковлевна врачаар хүдэлнэн байна. Үхибүүдээ дээдэ эрдэмтэй болгожо шадаа. Ася Матвеевна мүнөө врачаар Ленинградта хүдэлнэ. Зоригтонь-пенсидэ гаратараа инженер - конструктораар ажаллаа. Тэрэ правительствын олон шагналнуудтай юм.

М. И. Амагаев 1944 ондо лагерьта наһа бараа һэн. Харин урда тээнь хоёр жэл хоёр һарын туршада түрмэ соо ганса хүнэй камерада хаалтатай байһан гэжэ мүнөө мэдэжэ болоо. 1956 ондо хэрэгынь сагаарууллагдаһан байна. Тэрэл оной октябрь һарада Ленинградай КПСС-эй Октябрьска райком Матвей Иннокентьевичые Коммунис партийн эзэрэгдэ һэргээн орууллаһан гээшэ.

Митрофан Иван хоёр аханарынь лагерьта наһа бараһаншье, мүн лэ 1956 ондо сагаарууллагдаһан юм. Тушаагдан хаагдаһан дүрбэн аха дүүнэрэй одхониинь — Александр 1939 ондо гэртээ бусаһан байна. Александр үшөө 1919 ондо Колчагай тэмсэлэй үедэ комсомолой, 1927 ондо партийн гэшүүн болоһон намтартай. Харин минии эсэгэ — Митрофан 1920 ондо партиди ороһон, сагаан бандидуудтай тэмсэлэй үедэ хушуунай ревкомой түрүүлэгшээр һунгагдаһан түүхэтэй юм.

1937 ондо М. И. Амагаев оройдоол 40 наһатай байгаа. Энээхэн наһан соогоо ямар һонин, орёо, зохёохы ажабайдал эдлээ гээшэб. Энээн тухай гунигтай мүнөө дурсанабди...

Григорий АМАГАЕВ,
багша.

Улаан-Удэ хото.

Хилын саанаһаа

ТАСС · АПН

ГАЛАН ТАЙБАН ЗОРИЛГОТОЙГООР

...ОРК. Замбуулинай ...талан тайбан зо... ...р хэрэглэхэ та... ...й комитедэй эзэл... ...дохи сесси ООН-... ...йшан соо нээгдэ... ...линай дайдые ам... ...йбан зорилготой... ...лахэ харгы замуу... ...тышын эзлжэндэ ...зэхыень ООН-ой ...а Ассамблей тэ... ...бын түрүүндэ ...байгаа.

«Уласхоорондын политическэ оршон байдалые эрид хубилгалгын» эрхэ байдалда энэ зорилго бэелүүлэгдэхэ аргатай гэжэ сессиие нээһэн комитедэй түрүүлэгшэ Петер Янкович сэгнэбэ. Замбуулинай дайдада хёмороо зүришэлдөө үүдхэлгэнээ арсаад, үрэ түгэс харилсаа тогтоохыень хүн түрэлтэниие уряалха шухала.

Сесси дээрэ һанамжануудаа хэлсэлгын юрэнхы хөөрэлдөөн эхилбэ. Совет делегациие толгойлогшо Борис Майорский үгэ хэлэхэдээ, замбуулинай дайдада шэнжэлэлгын хүдэлмэри хэхын тула хоорондоо холбоотой уласхоорондын хэлсээнүүдые баталхаар делегадуудые уряалаа. Тиихэдээ түрэнүүд замбуулинай дайдада ажал ябуулхадаа, байгаалиие хамгаалгын асуудалнуудта онсо анхаралаа хандуулха байна.

ОРОНЫН МИНИСТРЭЙ ҮГЭҺЭН ИНТЕРВЬЮ

...НГТОН. США-гай ...министр Р. Чейни ...ин пост» газетэдэ ...үгэхэдөө, Европо... ...буу зэбсэгүүдые ...актическа ракетэ... ...өөрэлдөө хэхэ ту... ...ануудта гол ан... ...ндуулба. Энэ ша... ...ихан захиргаан Европоодо буу зэбсэгүүдые, зэбсэгтэ хүсэнүүдые эрид хороохогүй юм гэжэ тэрэ ойлгуулаа. Британийн, Францийн сэрэгүүдые Түбэй Европоһоо гаргалгые бүрүүшаажа байһаная США мэдүүлнэ гэжэ тэрэ мүн лэ тэмдэглэбэ.

Президентын дурадхаһан Европоһоо сэрэгэй техникэ гаргаха, тэрэниие саашадаа усадхаха гээшэ хуушарһан буу зэбсэгүүдтэ, түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдтэ хабаатай байна гэжэ штабуудай начальнигуудай комитедэй түрүүлэгшынь орлогшо генерал Р. Геррес мэдээсээ.

ГОРБАЧЕВОЙ НЭРЭ ХҮНДЭ ДЭЭШЭЛНЭ

БОННН. М. С. Горбачев хадаа мүнөө үсын дэлхэй дээрэхи эгээл элитэ ехэ политическэ ажал ябуулагша болоно гэжэ ФРГ-гэй хүн зоной олонхид тоолою. Баруун Германида ажаһуугшадай дунда нийтын асуулта үнгэргэһэнэй ашаар Баруун Германийн «Шпигель» журнал нимэ тобшолол хэнэ.

Совет хүтэлбэрилэгшэ эгээл алдар суутай политическэ хүтэлбэрилэгшэдэй списогые толгойлно. Францийн президент Франсуа Миттеран, США-гай президент Джордж Буш, Великобританийн премьер-министр Маргарет Тэтчерэй нэрэнүүд эдэнэй дунда бии. Нүгөөдэ таладаа аюул усал тохёолдуулангүй, эб найрамдал хамгаалха этигэл найдалтай ФРГ-гэй хүн зон совет хүтэлбэрилэгшые холбодог байна.

Совет хүтэлбэрилэгшэ ФРГ-гэй олохон ехэ ехэ политигуудта орходоо үлүү ехээр баруунай немецүүдэй дура татадаг байна гэжэ асуултын үрэ дүнгүүд элирхэйлэн харуулна.

ЯПОНОЙ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРЭЙ ХЭЛЭҺЭН ҮГЭ

ТОКИО. Капиталис дэлхэйн экономическа талаараа ехээр хүгжэһэн хоёрдохи гүрэн болохо Япон уласхоорондын оршон соо улам ехэ үүргэ дүүргэхэ ёһотой гэжэ Японой шэнэ премьер-министр Сосукэ Уно парламент дээрэ программна үгэ хэлэхэдээ мэдүүлбэ.

Мүнөө уласхоорондын оршон байдал эрид хубилжа байна. Дайнай һүүлэй бүхы үе соо үзэгдөө дуулдаагүй ехэ хубилалтанууд болоо гэжэ гурбан удэрэй урда тээ гадаадын хэрэгүүдэй министр байһан С. Уно дэлхэй дээрэхи оршон байдалые сэгнэхэдээ тэмдэглээ. Зүүн болон баруун ороонуудай хоорондохи, нэн түрүүн СССР-эй болон США-гай хоорондохи харилсаанууд илангаяа ехээр хубилжа байна. Совет-хитад харилсаанууд гуримшуулагдаа. Тиихэдэ бүмбэрсэг дэлхэй дээрэхи элдэб заха булангуудтахи хёмороо зүришэлдөөнүүд зансуулагдажа байнхай. Юрэдөөл, түби дэлхэй шэнэ шатадаа орожо байна. Эгээл тиимэнээ, премьер-министрэй хэлэһэнэй ёһоор, Япон уласхоорондын бүрэ ехэ харюусалые бэе дээрээ даажа абаха ёһотой. Арадуудай хоорондохи харилсаа холбоое гуримшуулан шиндхэлгын эрхэ байдалда Японой үндэһэн аша туһые сахиха гэжэ шухала удха шанартай байна. «Уласхоорондын таарамжатай һайн байдалһаа тэрэнэй ерээдүй сохэ дулдыдаха байна» гэжэ тэрэ хэлэбэ.

АЛБАНАЙ ХЭРЭГЭЭР ЕРЭБЭ

ВАШИНГТОН. Пакистанай премьер-министр Беназир Бхутто хани ёһоной албанай хэрэгээр Вашингтон ерэбэ. Энэ тушаалда һунгагдаһанайнгаа һүүлээр Пакистанай премьерэй США-да түрүүшынхээ ерэһэн ушар болоно. Июнийн 10 болотор эндэ айлшалха. Беназир Бхутто США-гай президент Буштай уулзаба. Тэрэ гүрэнэй секретарь Бейкертэй, оборонын министр Чейнитэй, һэльбэн шэнэдхэлгын, хүгжэлтын, улласхоорондын валютна фондын уласхоорондын, банкын хүтэлбэрилэгшэдтэй хөөрэлдэхэ, США-гай конгрессэй хүтэлбэрилэгшэдтэй уулзаха байна.

НОТО БАРЮУЛАГДАБА

ЛОНДОН. СССР-һээ Великобританида байдаг элшэн сайн Л. М. Замятин Великобританийн гадаадын хэрэгүүдэй ба харилсаанай хэрэгүүдэй министрэй саг ургэлжын орлогшо Н. Райдтай уулзажа, инмэ удхатай ното барюулба.

Һүүлэй үедэ Лондондохи СССР-эй худалдаа наймаанай түлөөлэлгэтэ эмхийн, СССР-эй посольствын байшан гэрнүүдтэ заһабарилгын хүдэлмэриин хэгдэхэдэ олон тоото шагнадаг түхеэрэлгэнүүд олдоһон байгаа. Английн тусхай албанууд эмхи зургааануудай байшангуудта, байрын гэрнүүдтэ тэдэниие тодхон табиһан байха юм. Хэрбээ хэрэгтэй болоо һаань, эндэһээ абтаһан шагнадаг аппаратура тухай фотодокументнуудые, мүн бусад үнэмшэлгэнүүдые совет тала дурадхаха аргатай.

Британийн тусхай албан зургааануудай хуули буса ябуулгануудые хэһэн дээрэһээ эрид шууд буруушаажа, байһанаа посольство мэдүүлнэ. Нимэрхүү ябуулганууд яашье таарахагүй байна. Тиимэһээ тэдэ болоулагдаха ёһотой.

ЗУРГАА ҺАРААР ҺУНААБА

НЬЮ-ЙОРК. Кипртэ амгалан тайбан байдал хангаха талаар ООН-ой зэбсэгтэ хүсэнүүдэй эрхэ түлөөлэлые үшөө зургаан һараар һунаахые ООН-ой Генеральна секретарь Хавьер Перес де Куэльяр дурадхаба. Эрхэ түлөөлэлгын болзор июнийн 15-да түгэсэхэ юм. Аюулгүйн Советдэ табигдаһан элидхэл соо тэрэ эдэ хүсэнүүдэй үүргэ һэлэгдэшэгүй гэжэ сэгнэһэн байгаа.

Кипрэй хоёр талын хүтэлбэрилэгшэдэй нёдондо жэлэй август һараһаа хэжэ байһан хөөрэлдөөнүүд «нийтын хэлсээнүүдые баталан абаха арга олгохо байна «гэжэ Перес де Куэльяр мүн лэ тэмдэглээ.

Нангин дурасхаал

СОЛДАДУУДАЙ ГАБЬЯА

Сержант Цибиков Даши-Нима Батмаевич (иигэжэ бэшээ-эй) 379-дэхи стрелковое дивизиин 1255-дахи полкын 1 батальоной отделениин командир тушаалтай дайнда ябаhан юм. Синявинскэ намаг газартахи хүдэлмэришэнэй 7-дохи тосхон шадарhаа фашис сэргэшэдые хобхо сохижо, намнаха зорилгоор тус полкын сэргэшэд добтолжо оробо. 1943 оной эхээр болоhон тус участогтахи байлдаанда отделениин сэргэшэд дайсанай хори гаран солдат, офицернүүдые үгы хэбэ. Энэ добтолгын үедэ сержант Цибиков хоёр удаа шархатаhан байгаа, тиигээшье hаа, гэдэргээ гарангүй, дайсаниие саашань намналсажа үргэлжэлhэн байна. Солдадуудаа хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ бүхы сүлөөтэй сагаа зорюулдаг, ёhотой аха нүхэр ябаа.

Энэ тулалдаанда табигдаhан зорилгоёо эрхимээр дүүргэhэнэйгээ түлөө сержант Цибиков Даша-Нима Батмаевич Волховско фронтын тус дивизиин 1255-дахи полкын 1943 оной февралиин 13-ной № 02-дохи захиралтаар «Шэн зоригой түлөө» медаляар шагнагдаа hэн.

Сэрэгшэн Цибиков Д-Н. Б. 1909 ондо түрэhэн, Ивалгын районой Оронгын сельсоветтэ hуудаг байhан ха.

* * *

Гвардиин нэрэ зэргэтэй сэрэгшэн-пулеметчик Дамба Дамбаринчинович Дондоков фашис булимтарагшадые эдлээн руунь намнажа эхилhэн үедэ Украинын газар дайда сүлөөлхын түлөө байлдаануудта тулалдажа ябаад, солдадай дээдэ зэргын шан —«Шэн зоригой түлөө» медаляар шагнагдаhан байгаа.

Николаевска областиин Ново-Воронцовско районой Михайловка hуурин hаа баруун тээ немец сэрэгшэд добтолбо. 1944 оной февралиин 20-до болоhон энэ тулалдаанда хоёр пулеметчик шархатажа, пулемедууд замхаба. Сэрэгшэн Дондоков тэдэ хоёрой орондо бушуу орожо, гансаараа буудажа тулалдаба. Тиигэжэ дайсанай добтолгые гэдэргэнь сохихо хэрэгтэ ехээр туhалhан байна. Иимэ хэрэг үйлынгөө түлөө сэрэгшэн үндэр шагналда хүртөө hэн.

Пулеметчик Дондоков Д. Д. 3-дахи Украинска фронтын гвардиин 96-дахи Иловайска стрелково дивизиин 291-дэхи полкдо алба хэжэ ябаhан юм. Дамба Дондоков 1922 ондо түрэhэн, Зэдын районой Дээдэ-Бургалтайн (тэрэ үедэ нимэ байhан) сельсоветтэ эсэгэнь Дондоков Дымбрыл гэдэг hуудаг байhан юм.

Д. ЖУГДУРОВА,
[Обороныи Министерствын Түбэй архивhаа абтаба.]

ЗУГААЛАЙhАА ЕРЭhЭН БЭШЭГ

Манай газетын мартын 23-най номерто «Нангин дурасхаал» гэhэн ниитэ гаршаг соо **«Үндэр шагналнуудта хүртэгшэд»** гэhэн материал гараа hэн.

Эрэзэн соо СССР-эй Оборонын министерствын архивhаа олдоhон баримтануудhаа үндэhэлэн, мэргэн буудагша Ринчинов Очир тухай бэшэгдэhэн байна. Тэрэ 1941 оной июль hараhаа дайнда оролсожо, Москвагай түлөө Наро-Фоминск, Юхнов хотонууд шадар болоhон шэрүүн хатуу тулалдаануудта хабаадажа, олон фашистнарые үгы хэhэн, өөрөө хоёр удаа хүндөөр шархатаhан юм.

Баруун фронтын 50-дахи армиин 324-дэхи стрелково дивизиин 1943 оной июлиин 18-най захиралтаар мэргэн буудагша Очир Ринчинов Улаан Одоной орденоор шагнагдаhан байгаа.

Эрэлхэг сэрэгшэ Шэтэн областиин Агын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозhоо армида абтаhан гэжэ документ соо тэмдэглээтэй байба. Агын округто иимэ нэрэтэй хоёр колхоз — Зугаалай, Хүнхэр нютагуудта байhан, тиимэhээ Оборонын министерствын архив соо-hоо сэрэгшын шагнал тухай баримта олоhон манай редакциин ветеран Долгор Жугдуровна Жугдурова тэрэнэй үндэhөөр бэлдэhэн материал газетэдэ гаргахадаа, Ринчинов Очир тухай мэдэхэ хүн эдэ нютагуудай нэгэндэ бии hаа, дуулгаг лэ гэжэ хандаа hэн.

Хүнэй үндэhэн газар дээгүүр гэhэн арадай сэсэн үгын дэмы хэлэгдээгүйнь энэшье ушар дээрэ элирбэ. Үнинэй журналистын хандалгада Агын округой Могойтын районой Зугаалай нютагhаа (урдань Агын районой бүридэлдэ байгаа) иимэ харюу редакцидамнай ерээ:

«Буряад үнэн» газетын мартын 23-най номерые зугаалайнхид ехэ hонирхон уншаба. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда мордоhон Ринчинов Очир тухай иимэ намтар бэшэхээр байна. 1915 ондо Зугаалай нютагта түрөөд, хара багаhаа ажал хэжэ, колхозой тогтоходо, гэшүүнинь боложо, дайнда ошотороо адуушанаар хүдэлhэн. hамганиинь Доржиева Ная-Гордо 1917 ондо баhаа энэ нютагта түрэhэн. мүнөө колхозой пенсионер. Хүбүүнинь Очиров Доржонима 1940 оной, мүнөө колхоздоо малшанвар хүдэлдэг. Ринчинов Очир тухай манайшье нютагта дайнда ябаhаниинь багаар мэдэгдэдэг. Гансал 1943 ондо похоронко ерэhэн, хаана, ямар фронтдо хэды шархатаhан, ямар шагналтайб гэжэ эли бэшэ hэн.

Энээн тухай архив соohоо мэдээ олоhоонь түлөө гэртэхинэйнь зүгhөө Д. Жугдуровада ехэ баяр хүргэнэбди.

Ринчинов Очир ганса хүбүүтэй — Очиров Доржонима. Очиров Доржонима арбан хүүгэдтэй.

Ринчинов Очир тухай ондоо мэдээсэлэй байгаа hаа, дуулгахыетнай гүйн үлэгшэ

ОЧИРОВ ДОРЖОНИМА

1989 оной мартын 26. Зугаалай hуурин».

АЖАГЛАЛТА: Ринчинов Очир тухай ондоо мэдээсэл редакцидамнай үгыл даа. Гэбэшье «Нангин дурасхаал» гэhэн ниитэ гаршаг доро гарадаг материалнуудые бэлдэдэг Д. Ж. Жугдурова СССР-эй Обороныи министерствын архив соо Буряад ороноо дайнда мордоhон сэрэгшэд тухай бэдэрэлгээ үргэлжэлүүлхээ ошонхой. О. Ринчинов тухай шэнэ мэдээнэй олдоо hаань, гэртэхиндэнь дуулгахабди.

Теннис

НҮХЭД ЁhОНОЙ УУЛЗАЛГА

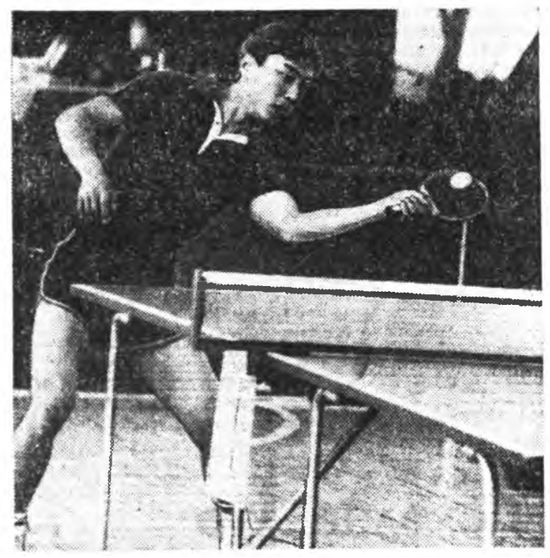

Монголой Арадай Республикын болон Буряадай АССР-эй суглуулагдамал командануудай хоорондо столой теннисээр уласхоорондын мүрысөөн Улаан-Удын түмэр замай техникумэй спортын зал соо болобо. Монголой ниислэл хотын хүүгэдэй спортын 1-дэхи hургуулиин hурагшад манайда айлшаар бууhан байгаа.

Сэхыень хэлэхэдэ, Монгол бэ Буряад оронуудай түлөөлэгшэд спортын элдэб зүйлнүүдээр, тусхайлбал, барилдаагаар, боксоор, самбо барилдаагаар, велосипедээр, hур харбалгаар, шатараар, столой теннисээр нүхэд ёhоной мүрысөөнүүдэ хабаададаг юм. «Багa ракеткын» эззд тэбхэр хорин жэлэй урда тээ уулзаhан байгаа гээшэ hаа, мүнөө нүхэд ёhонойнгоо мүрысөө hэргэзбэ гээшэ.

Түрүүшын үдэр хүбүүд, басагад мүрысэбэ. Эндэ айлшаднай яаха аргагүй булюу байгаа. МНР-эй командануудаг сэдэ тоотойгоор шүүгээ —7:2. Манай командаhаа 12-той эдэр теннисист Алеша Угольников Гэрэлийн Жаргалсайханда шүүгдэбэшье, хоёр уулзалгада Түмэрбаатарын Энхтүрые, Сайнбуянгийн Сэргэлэнние илажа, командадаа хоёр очко асарба.

Хоёрдохи үдэр эрэшүүлэй дундаhаа Буряадай АССР-эй теннисистнүүд 6:3 тоотойгоор шүүгээ. Спортын мастер Дмитрий Гомонов, спортын мастерта кандидадуud Владимир Песков, Сергей Прокопьев гэгшэд манай республикын нэрэ хүндые хамгаалаа hэн. Зүгөөр энэ үдэр Монголой командын гэшүүн, спортын мастерта кандидат Гэрэлийн Жаргалсайхан илангаяа hайнаар наадажа, бүхы уулзалгануудтаа илалта түйлаба.

Улаан-Баатарай багшанарай техникумэй hурагша Г. Жаргалсайхан 13-тайhаа хойшо гэхэ гү, али 8 жэл соо «бага ракеткэтэй» ханилхадаа, нёдондо жэл Монголой ниислэл хотын түрүү hуури эззлхын түлөө мүрысөөндэ эрхим зургаакай тоодо ороhон намтартай. Тэрэ бэеэр набтаршагшье hаа, бушуу тургэн, шамбай солбон хүбүүн юм. Хамгаалалтада илангаяа hайнаар наадана. Тэрэ Д. Гомоновые — 2:0 (21:13, 21:16), В. Песковые, С. Прокопьевые тус тустань 2:1 тоотойгоор шүүгээ. Айлшадаймнай командаhаа эдир теннисистнүүд — залуушуулай дундаhаа ороной түрүү hуури эззлхын түлөө мүрысөөндэ мүнгэн медаляар шагнагдаhан Түмэрбаатарын Энхтүр, залуушуул соohоо МНР-эй түрүү hуури эззлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадагша Сайнбуянгийн Сэргэлэн яhала hайнаар наадажа, сугларагшадай зүгhөө альга ташалгаар угтагдаа.

Эхэнэрнүүдэй дундаhаа манай республикын команда 7:2 тоотойгоор илаба. Спортын мастерта кандидадуud Елена Власова, Татьяна Пурбуева гэгшэд илангаяа hайнаар наадажа, бүхы уулзалгануудтаа шүүгээ. hурагшад соohоо МНР-эй чемпионка, Улаан-Баатарай политехническэ институдай студентка Отгонбаатарын Бадамцоо, залуушуулай дундаhаа МНР-эй чемпионка, 16-тай hурагша, басаган Авирмэдийн Балжиням нэгэ-нэгэ уулзалгада иланаан байха юм.

Эхэнэрнүүдэй дунда хубиин түрүү hуури эззлхын түлөө мүрысөөндэ Пурбуева, Бадамцоо, Власова, Балжиням гэгшэдэй дунда ана-мана тэмсэл болобо. Улаан-Баатарай политехническэ институдай 1-дэхи курсын студентка Отгонбаатарын Бадамцоо Буряадай эрдэмэй түбэй хүдэлмэрилэгшэ Татьяна Пурбуеватай наадахадаа, табан партиhаа гурбандань илажа, түрүүлэн түгэсхэлэй наадаанда гараба. hүүлшын хоёр партида тэрэ 21:11, 21:19 тоотойгоор шүүгээ. Дунда hургуулиин hурагша Авирмэдийн Балжиням яhала hайнаар наадажа, бүхы уулзалгануудтаа шүүгээ. hурагшад соohоо МНР-эй чемпионка, Улаан-Баатарай политехническэ институдай студентка Отгонбаатарын Бадамцоо, залуушуулай дундаhаа МНР-эй чемпионка, 16-тай hурагша, басаган Авирмэдийн Балжиням нэгэ-нэгэ уулзалгада иланаан байха юм.

Эхэнэрнүүдэй дунда хубиин түрүү hуури эззлхын түлөө мүрысөөндэ Пурбуева, Бадамцоо, Власова, Балжиням гэгшэдэй дунда ана-мана тэмсэл боложа үзүүлхэ талаар хэмжээ ябуулганнуудые түрүүлэн хараалба. Магазинуудай наймаалагшадай нэгэдэлэй, Зүүн Сибириин технологическа институдай, Улаан-Удын ЛВРЗ-гэй коллективүүдэй ямар туhаламжа үзүүлхээр шиидхэбэри абаhан тухай мэдээсэлнүүд газетэдэ толилогдоо.

«Ленинскэ уряагай тэмсэлшэ» гэhэн гаршаг доро философиин эрдэмэй кандидат Е. Голубевай статья газетын гурбадахи хуудаhанда толилогдоо.

Монголой Арадай Республикын болон Буряадай АССР-эй суглуулагдамал командануудай хоорондо столой теннисээр уласхоорондын мүрысөөн Улаан-Удын түмэр замай техникумэй спортын зал соо болобо. Монголой ниислэл хотын хүүгэдэй спортын 1-дэхи hургуулиин hурагшад манайда айлшаар бууhан байгаа.

Сэхыень хэлэхэдэ, Монгол бэ Буряад оронуудай түлөөлэгшэд спортын элдэб зүйлнүүдээр, тусхайлбал, барилдаагаар, боксоор, самбо барилдаагаар, велосипедээр, hур харбалгаар, шатараар, столой теннисээр нүхэд ёhоной мүрысөөнүүдэ хабаададаг юм. «Багa ракеткын» эззд тэбхэр хорин жэлэй урда тээ уулзаhан байгаа гээшэ hаа, мүнөө нүхэд ёhонойнгоо мүрысөө hэргэзбэ гээшэ.

Түрүүшын үдэр хүбүүд, басагад мүрысэбэ. Эндэ айлшаднай яаха аргагүй булюу байгаа. МНР-эй командануud сэдэ тоотойгоор шүүгээ —7:2. Манай командаhаа 12-той эдэр теннисист Алеша Угольников Гэрэлийн Жаргалсайханда шүүгдэбэшье, хоёр уулзалгада Түмэрбаатарын Энхтүрые, Сайнбуянгийн Сэргэлэнние илажа, командадаа хоёр очко асарба.

Хоёрдохи үдэр эрэшүүлэй дундаhаа Буряадай АССР-эй теннисистнүүд 6:3 тоотойгоор шүүгээ. Спортын мастер Дмитрий Гомонов, спортын мастерта кандидадуud Владимир Песков, Сергей Прокопьев гэгшэд манай республикын нэрэ хүндые хамгаалаа hэн. Зүгөөр энэ үдэр Монголой командын гэшүүн, спортын мастерта кандидат Гэрэлийн Жаргалсайхан илангаяа hайнаар наадажа, бүхы уулзалгануудтаа шүүгээ. hурагшад соohоо МНР-эй чемпионка, Улаан-Баатарай политехническэ институдай студентка Отгонбаатарын Бадамцоо, залуушуулай дундаhаа МНР-эй чемпионка, 16-тай hурагша, басаган Авирмэдийн Балжиням нэгэ-нэгэ уулзалгада иланаан байха юм.

Эхэнэрнүүдэй дунда хубиин түрүү hуури эззлхын түлөө мүрысөөндэ Пурбуева, Бадамцоо, Власова, Балжиням гэгшэдэй дунда ана-мана тэмсэл боложа үзүүлхэ талаар хэмжээ ябуулганнуудые түрүүлэн хараалба. Магазинуудай наймаалагшадай нэгэдэлэй, Зүүн Сибириин технологическа институдай, Улаан-Удын ЛВРЗ-гэй коллективүүдэй ямар туhаламжа үзүүлхээр шиидхэбэри абаhан тухай мэдээсэлнүүд газетэдэ толилогдоо.

«Ленинскэ уряагай тэмсэлшэ» гэhэн гаршаг доро философиин эрдэмэй кандидат Е. Голубевай статья газетын гурбадахи хуудаhанда толилогдоо.

Репортаж

ОЙ ТАЙГАЯА ХАМГААЛАГШАД

— «Низина, Низина!» Үглөөнэй 11 часhаа Загарайн район ошохомнай,— гэжэ Улаан-Удын авиаотделениин начальник, летчик-ажаглагша Р. М. Иванов рацяар диспетчерскэ пункт руу дамжуулба. «Кукурузник» гэжэ нэршэhэн «АН-2» тухэлэй самоледнай дээшээ «абиржа» мэдэбэ. Миниии хажууда ба урдуурни боро, шара үнгэтэй хубсаhатай зуураан парашютистнүүд hууна.

«Энэ манай пенсионер»,— гэжэ летчик тэдэнэй нэгые намда заана. Харахада, гуша наhатай хэбэртэй. Танилсабабди. Иван Данилович Ахменеев ой модо авиациин хүсөөр хамгаалдаг Забайкалиин баазада үшөө гүлмэр залуу байхадаа ерэжэ, арбан долоон жэлэй туршада түймэр унтараалсана. Энэ сагай хугасаа соо тэрэ элдэб хүшэр хүндэ ушарнуудтай дайралдаа ааб даа: шанга hалхинтай удэршье, хүл, гараа гэмтэхээ айнгүйгөөр парашюдаар hурэдэг байгаа, бужаганаhен галай «амисхаалдашье» хайруулаа. «Хэниешье миин байлгахагүй. Бүлэгэйнгөө бүхы гэшүүдые шамдуулжа, түймэр унтараагаагүйдөө hанаанинь амархагүй. Иван Даниловичhаа гадна үшөө Анатолий Николаевич Башлеев мүн ли иимэ үндэр харюусалгатай хүн. hаяхан наhанайнгаа амаралтада гараhан Александр Федорович Кравченко баhал иимэрхүү hэн»,— гэжэ нүхэдынь хөөрэнэ. Эдэнэр хүндэ ажалтай хүнүүд. Нэгэ үдэр соо самоледоор 3—4 дахин дээшээ дэгдэжэ, хэдэн часай туршада ажаглалта хээд, түймэр обёороо hаа, парашюдаар hурэжэ, уhа адхан, газар малтан, түймэр тогтоохо, унтараяха үялгатай.

Эртэ хабарhаа эхилээд, октябрь hара болотор (түймэрэй аюулай үе) амар заяагүй, үдэр hүнигүй хүдэлжэ байдаг хүнүүд гээшэ. Тиимэhээл эдэнэрэй ажал летчигуудай ажалтай адляар сэгнэгдэжэ, арбан долоон жэлэй туршада эндэ хүдэлбэл, эдэнэр наhанай амаралтада гараха эрхэтэй.

Газар дайдые дээрэhээ адаглахада, угаа hонин. Хушууран бэлшэhэн хонид мэтэ гэрнүүд нэгэ, хоёроороо тарашанхай. Харгынуудаар хаха зурагдаhан дайда тортын хэhэгүүд шэнги. Нэрэл, энэ hайхан газар дээрэ нарhан, дун сагаан хуhан, шэнхинэтэ шэнэhэн, hамар бэлэглэдэг хуша, уляаhан, жодоо — Буряад ороноймнай бүхы баялиг үргадаг ха юм даа. hаяшаг хитадууд Улаан-Удөөр ябажа, «эм дом, элдэб түхэрэлгэнүүдые таанадта дамжуулхабди, харин бидэндэ ой модоhоо хубаалдыг» гэжэ эриhэн юм. Ой модоороо андалдан, ямаршье юумэ абаха аргатайбди.

Гансал ой тайгаяа гаршалха хэрэгтэй. Галай аюулhаа, эззн буса, хүйтэн хандасаhаа...

Нинднhээр байтараа, нэгэ газарта утаанай hуунагтажа байхые обёорбобди. «Колхозчинууд хагда шатаана. Ойдо дүтэшэг хара бураздза татаатай. Тиимэ хадаа энэ галынь аюулгүй гээшэ»,— гэжэ парашютистнүүд намда ойлгуулна. Иигэhээр бидэнэр хоёр часай туршада Дээдэ-Онгостойгоор, Загарайн, Тарбагатайн районуудай газар дайда дээгүүр нинднэжэ, соробхилжо байhан түймэр балай олобогүйбди.

— Хүлеэгты, үдын хойно түймэрнүүд болохо даа. Улаан-Удэдэ дүтүүр оршодог ой модон соо, үдэр бүри хоёр-гурбан түймэр соробхилдог гээшэ. Түймэрнүүдэй ерэн процентыень зон табиhан байдаг. Сахилгаан буудалhаа, ой соо хаягдаhан линзэнүүдэээ гараhан түймэр арбан процентнь болоно,— гэжэ звеногой командир Сергей Евгеньевич Черкасов хэлэнэ.

— Ой модо хамгаалха талаар республикын Министрнүүдэй Советэй байгша оной майн 23-да гаргаhан тогтоолой нүлөөн яhала мэдэрхээр гэжэ тэмдэглэлтэй. Тэрэнэй ёhоор, зоной ой соогуур миин зугаасажа ябахань хоригдоо бшуу. Урдань суббото, воскресениин үдэрнүүдтэ Дээдэ-Онгостойн ой соо зон, машинанууд олон, эндэ тэндэ түүдэбшэ соробхилжо байдаг аад, мүнөө иимэ ушарнууд үсөөрөө. Бидэнэр ойн харуулшадтай нягта холбоотойгоор хүдэлэгбди. Жэшээнь, Загарайн районой газар дэгүүр ниидэн гараа hаа, ойн харуулшадтай рацяар холбоо байгуулжа, хараhан, обёорhон түймэр тухайгаа хэлэдэгбди.

hуурин, тосхонуудта дүтүүр түймэрэй болоо hаань, ойн харуулшад ба ажаhуугшад гал унтараадаг заншалтай. Гэбэшье эдэнэр гал табиhан эзмэтэй хүнүүдые үсөөнөөр элируулна. Гүн тайга соо, зоной байрануудhаа холуур түймэрэй соробхилоо хадань, «АН-2» самолет гү, али «МИ-8», «МИ-2» тухэлэй вертоледууд ниидэжэ, парашютистнүүдые ба десантнигуудые аюулай болоhон газарта абаашадаг юм. Ой соо талмайн олдоо hаань, парашютистнүүд hүрэдэг. Талмайн олдохоор бэшэ, үдхэн ой тайга соо гал дүлэн болоhон байбалнь, вертоледhоо гэшхүүр хаягдажа, десантнигууд доошоо буудаг юм,— гэжэ ой модо авиациин хүсөөр хамгаалдаг Забайкалиин баазын начальнигай ниидэлгын талаар орлогшо Олег Александрович Шаргородский хөөрэнэ.

Самоледнай одоошье газарта буужа, тархияа эрьеhэн намда хунгэншэг болобо. Харин парашютист хүбүүд ямаршье ядаралгүйгөөр амарханаар алхалан, энэлдэн, столоо руу субана. Эрэлхэг хэрэгүүдтэ зоригжохой, нюдэндөө галтай, гартаа шүрбэhэтэй залуу хүбүүд намайг сагта тус баазада ерэжэ, хоёр hара соо топографи, түймэр ямар өргөөр унтарэхаб, ой модон яажа үргадаг бэ гэhэн эрдэм шудалаад, ахелагша инструктор Владимир Вербенкын ударидалга доро парашюдаар хэдэн hүрэлгэнүүдые хэжэ, түймэр унтараалгада хабаададаг болоно. Эдэнэрэй ажал ашуултай.

Үнгэрэгшэ жэлдэ Баунтын райондо дүрбэн парашютистнүүд түймэртэй тэмсэжэ байтараа, шанга hалхинда туугдаhан галай дүлэндэ дүрэжэ хосороо hэн. Хорин районой ойн харуулшен мүн лэ иимэ аюулда ороо. Ой модо хамгаалжа байтараа хосорhон парашютист Жидкевичэй нэрээр Улаан-Удэ хотын нэгэ үйлсэ нэрлэгдэнхэй.

Диспетчерскэ пункт соо элдэб картанууд, схемэнүүд үлгөөтэй. Районуудай авиаотделениинүүдтэй, агаарта дэгдэhэн самолет, вертоледуудтай холбоон эгээл эндэhээ тогтоогдоно ха юм. Оператор Галина Николаевна Кузнецоватай танилсабабди. «Энэ баазын байгуулагдаhанhаа хойшо эндэ хүдэлнэб»,— гэжэ тэрэ хөөрэнэ. «Хэзээ тус бааза байгуулагдаhан юм?»— гэжэ hонирхоходомнай, «1954 оной майн 20-до», — гэжэ тэрэ тоб байса харюусаба.

Дэбтэр соо бэшэгдэhэнэй ёhоор, мүнөө жэлдэ республикын ой тайга соо 383 түймэр болоо. Ой модо ехэ гээлтэ хоролтогүйгөөр хамгаалха талаар элэбхи гаргаhан ажалшадые урмашуулха хэмжээнүүд эндэ хараалагданхай. Жэшээнь, парашютистнүүд хоёр сүүдхын туршада түймэр унтараажа шадаа hаа, шагнал хайрада хүртэнэ. «Сагай уларил тодорхойлогшодтой холбоо барисаатай гүт?»— гэжэ асуухадамнай. «Заатагүй байха. Гэбэшье, галуу дахеhаар үhанда ороо үхэhэн турлаагтал адли байдалтай байхагүйн тула, сагай уларил тодорхойлогшодой мэдээсэлые хэдэн дахин шалгадаг, хаража үзэдэг гээшэбди»,— гэжэ диспетчернүүд харюусана.

— Манай баазаа мүнөө жэлдэ зуун хүнөөр нэмээ. Хоёр зуун арбан парашютистнүүд, гурбан зуугаад летчигууд, десантнигууд бии гээд тоологдоно. Түймэр унтараадаг зондо салин түлэхэ ба Аэрофлодhоо самолет, вертолет арендэг гуримаар абаха хэрэгтэ мүнгэ Буряадай территориально-ой модоной ажахын үйлэдбэриин нэгэдэлhээ ба заповедниггүудhээ абадаг гуримтайбди. «МИ-8» тухэлэй вертолет нэгэ часай туршада ашаглагдаа hаа, 530 тухэригэй үнэ сэнтэй болоно ха юм. Зуун хүнөөр олон болоо хадамнай, мүнгэ бидэндэ ехээр үгэхэ ёhотой гээд хүлеэhэмнай, мүнөө болотороо энэ асуудал шиидхэгдэнэгүй. Бидэниие энэ талаар найдуулhаар. Түймэр унтараадаг зэр зэмсэгүүднай ахир. Хүрэз, тармуурhаа, нэгэ хэды трактороhаа бэшэ юумэн үгы. Түймэр унтараадаг «ГАЗ-66» гэжэ тухэлэй машина бидэндэ ехэ хэрэгтэй байгаа. Республикын Министрнүүдэй Советэй тогтоолой ёhоор, Буряадай АССР-эй Худалдаа наймаанай министерство мяха, hүнэй консервнүудые бидэндэ дамжуулха ёhотой аад, элдэб шалгатагаен оложо, арсана. Тус министерствын эдеэ хоолой таhагай начальник Вера Денисовна Арефьева «үшөө ондоо зүбшөөлнүүд хэрэгтэй» гэжэ хэлэнэ. Албан хойрог ябадалай шэнжэнь энэл бэшэ гү?— гэжэ Олег Александрович Шаргородский голхоронгёор хэлээ бэлэй.

Хэдэн сүүдхын туршада ой тайга соо гал дүлэнтэй тэмсэхэ гээшэ бэлэн бэшэ. Эдеэ хоолоор таhалдаа hаа, бүришье түлюур болошоно.

hүүлдэнь хонходожо мэдэхэдэмнай, тэрэ үдэр республикын газар дайдада наймен түймэр соробхилhон байба. Дээдэ-Онгостойдо, Загарайн райондо ба Заудинскын ой модоной ажахын газар дээрэ багашаг түймэрнүүд боложо, тэдэниие обёорhон летчик-ажаглагшын ойн харуулшадта дуулгахадань, зоной хүсөөр түймэр саг соогоо унтараагдаhан байба.

Ой соо табиhан түүдэгhээ, унтараагдаагүй тамхинhаа аюул гараа гээд элируулэгдээ. Танил парешютистнүүдэй нүүдэлрынь ехэ түймэр унтараахаяа hүрэлгэ хэhэн ёhоной.

И. ГОМБОИН.

СПОРТЛОТО

«45-hаа 6-ень тааха» ба «36-hаа 5-ень тааха» «Спортлотонуудай» 1989 оной июниин 4-дэ үнгэргэгдэhэн 23-дахи тираж.

«45-hаа 6-ень тааха»: 1 —баскетбол, 10 — үhан дээрэ бумбэгөөр наадалга, 17 — конькигаар урилдалгын спорт, 25 — шаргын спорт, 39 — бадминтон, 45 — даам.

«36-hаа 5-ень тааха»:6 дэюдогоор барилдаан, 8 — велоспорт трек, 10 — үhан дээрэ бумбэгөөр наадалга, 17 — конькигаар урилдалгын спорт, 24 — гарай бумбэгэ.

(ТАСС).

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

СССР-эй Арадай депутадуудай съезд Москвада июниин 6-да хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлбэ. Энээн тухай тоосоон газетын нэгэдэхи хуудаhанда үгтөө.

«Бодото хубилалтануудай замаар» гэhэн гаршаггайгаар СССР-эй Верховно Советэй Национальностьнуудай Советэй тогтоолмүн лэ энэ хуудаhанда толилогдоо.

Республикымнай ажалшад Түмэр замай Челябинск—Уфа гэжэ участок дээрэ болоhон гэнэ усалда орогшодто туhаламжа үзүүлхэ байhаная мэдүүлнэ. Республикын медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд туhаламжа үзүүлхэ талаар хэмжээ ябуулганнуудые түрүүлэн хараалба. Магазинуудай наймаалагшадай нэгэдэлэй, Зүүн Сибириин технологическа институдай, Улаан-Удын ЛВРЗ-гэй коллективүүдэй ямар туhаламжа үзүүлхээр шиидхэбэри абаhан тухай мэдээсэлнүүд газетэдэ толилогдоно.

«Ленинскэ уряагай тэмсэлшэ» гэhэн гаршаг доро философиин эрдэмэй кандидат Е. Голубевай статья газетын гурбадахи хуудаhанда толилогдоо.

Совет засагай түлөө эрэлхэг тэмсэлшэ Жигжитжаб Батоцыренович Батоцыренов тухай статья дотор хэлэгдэнэ. Мэдээжэ шалгатаганнуудаар тэрэнэй нэрэ мүнөө болотор олондо мэдэгдэжэ бэшэ байhан.

Зүүн Казахстанай Д. Джамбулай нэрэмжэтэ областной драматическа театрай «Дети Арбата» гэhэн зүжэг тухай журналист Л. Кузнецовой hанамжа газетэдэ үгтэбэ.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва 7.30—«120 минута». 9.35—«Семья Мишо» — уран hайханай фильм. 10.55— Шэнэ hонин. 16.40— РСФСР-эй арадуудай хүгжэмтэ фольклорой концерт. 17.10— Ороной телестудинуудай баримтата фильмүүд. 17.45—«Наранай кларнедууд». 18.40 — Мультфильм. 19.00—«16-тай ба тэрээнhээ дээшэ наhатайшуулда». 19.45— «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ». 20.00—«Советүүдтэ — засаг!» 20.30 — Останкинадахи концертнэ студида кинорежиссер Ролан Быковтэй уулзалга. 22.00— Время. 22.35— Пушкин ба тэрэнэй үе саг. 23.20—«Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.15— Совет дуунай түүхэhээ хөөрөөнүүд. 10.00— К. Вебер. Хүгжэм. 10.20, 12.00 — Испан хэлэн. 10.50—«Волны Черного моря»—8 серитэй уран hайханай фильм. 4-дэхи сери. 11.50— Шэнэ hонин. **Улан-Удэ.** 17.25— Киногоор аяншалгануудай альманах. 17.45 —«Искушение Николая Ленивкова»— баримтата фильм. 18.25 — Байгал (буряадаар). 18.45— «Багша»— баримтата фильм. 19.15—Байгал. 19.35 — «Танай бэшэгүүдээр». 20.05— Уласхоорондын шэнжэлэл (буряадаар). 20.20— Дүлии ба муугаар дуулдаг хүнүүдтэ дамжуулга. 20.50— Соносхолнууд. **Москва.** 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!» 21.15 — Теннисээр Франциин нээмэл чемпионат. 22.00—Время. 22.35—«Дорога в ад»— уран hайханай фильм. 1-дэхи сери.

Кино, театрнүүдта

ГАСТРОЛИ ИРКУТСКОГО ТЕАТРА МУЗЫКАЛЬНОЙ КОМЕДИИ (в помещении театра оперы и балета)

Парижские анекдоты — в 19-30.

ВОСТОЧНО-КАЗАХСТАНСКИЙ ОБЛАСТНОЙ ТЕАТР ДРАМЫ ИМЕНИ ДЖАМБУЛА (в помещении Бурятского театра драмы)

Мышеловка — в 19.

«РОДИНА»

Новые похождения кота в сапогах — в 10, 16, Работа над ошибками — в 12, 14, 18-10 (удл.), Меня зовут Арлекино (2 серии) — в 20-30.

«ПРОГРЕСС»

Красный зал — Женщина французского лейтенанта (2 серии) — в 9-30, 11-50, 14-10, 16-30, 18-50, 21-10, Зеленый зал — Танцор Диско (2 серии) — в 9-40, 12-10, 14-20, 22, Особая зона — в 17-10, 18-40, Власть Соловецкая — в 20-10.

«ЭРДЭМ»

Мультфильмы — в 9-40, 14-30, Отряд Трубачева сражается— в 11, Девочка ищет отца — в 12-50, Долгая разлука (2 серии) — в 16, 18-30, 20-50.

«ОКТЯБРЬ»

Пугала — в 10, 14, Коршуны добычей не делятся (2 серии) — в 11-30, 15-50, 18-20, 21.

«АРШАН»

Неразлучная пяторка — в 15, Балкон — в 19, Роман с камнем — в 21, 23.

«ВОСТОК»

Сборник мультфильмов — в 15-30, Тени знойного лета — в 17, 19, 21.

«БАЙКАЛ»

Алешкина охота — в 16-30, Фонтан — в 18-30, 20-30.

«ЗЕЛЕНЫЙ»

Человек ниоткуда — в 20.

УНШАГ hонирхо байхат

hҮРИ СОМОО ХАЯЛГА

Англиин Глостершир... вын «Куку-йен Бак Ф... мэдэ 8 хүн 40.400 ф... жи, тэрэнэ hурим... тонно болоhон, мүн үн... соо 21.200 бухал таб... гаа.

ЭБЭРТЭ БОДО М... ТУХАЙ

Калифорниа штадай... гейм округой фермер... 1974 ондо «Гордость... жэ нэрэтэй бухые 2... доллароор «Бифало Л... жэ Канадын компани... даhан байгаа.

* * *

Тинхэдэ Урда А... Коллинсвилл Стад... ял. Шоу фермер мер... тэрэй нэгэ хусые «Г... Энимал Бадинг» ко... мичган австралий... роор худалдаа юм.

* * *

США-гай Техас шт... жей округой Джеф... шин 1983 ондо «Бу... мын» 269 номерой... лароор худалдаhан ... «Силачь» («Фарсер») ... рэтэй долоо начал... ашаанай азарга США... ба штадта үнэгэрэ... ниочдо 47 мянган до... дэ хүрэhэн байна.

* * *

Голштинско болон ... ско холимог гүүтэрэй ... тахдин гэжэ бухые ... дэнь, 2267 килограмм... байгаа. Мүнөөдөөрө... дэртэй, бленнь тэбэ... байгаа. Зүгөөр үзэ... соо болоhон түймэ... рэ буха хосорhон ... гай Мэн штадай «Р... хүдөө ажахын ферм...

* * *

«Большой Билл» ... рэтэй польско-хитад... эрэ гахайн шэнүүр 1... лограмм болоhон бо... нь ута 2,75 метр ... хай гэдэhээ газар... ябадаг hэн (США... несси штадай фермер... лерай гахай).

* * *

1964 оной апрелиин 2... гилеаско областьдо... «Любик» гэжэ нэрэ... тигал гаргаhан бо... гөөр ороонсоо үүлэ... шая берт» нэрэтэй ... Корри графствын Д... Лифи фермерэй үнэ... ро 29 тугал гаргаhан.

* * *

*Даниин хара эрэ... «Соендер Джиленд Д... жэ бухын үрөөр ис... үрэгсүүлсэн аргаар ... гаа тус абтаhан бай... hатай энэ буха 1978 ... пенсаеенда үүсэлдэ... рич Ирландиин Дуб... ствын «Бендолле Ас... бухын үрөөр искусте... эгүүлсэн аргаар 212 ... гаа түрэhэн байгаа